Suomen Turku

ÅBO, VÅR STAD

N:o 4 — 1970 JULKAISIJA : UTGIVARE: TURKU-SEURA, ÅBO-SAMFUNDET r.y.

Ohjehinta 1: 75

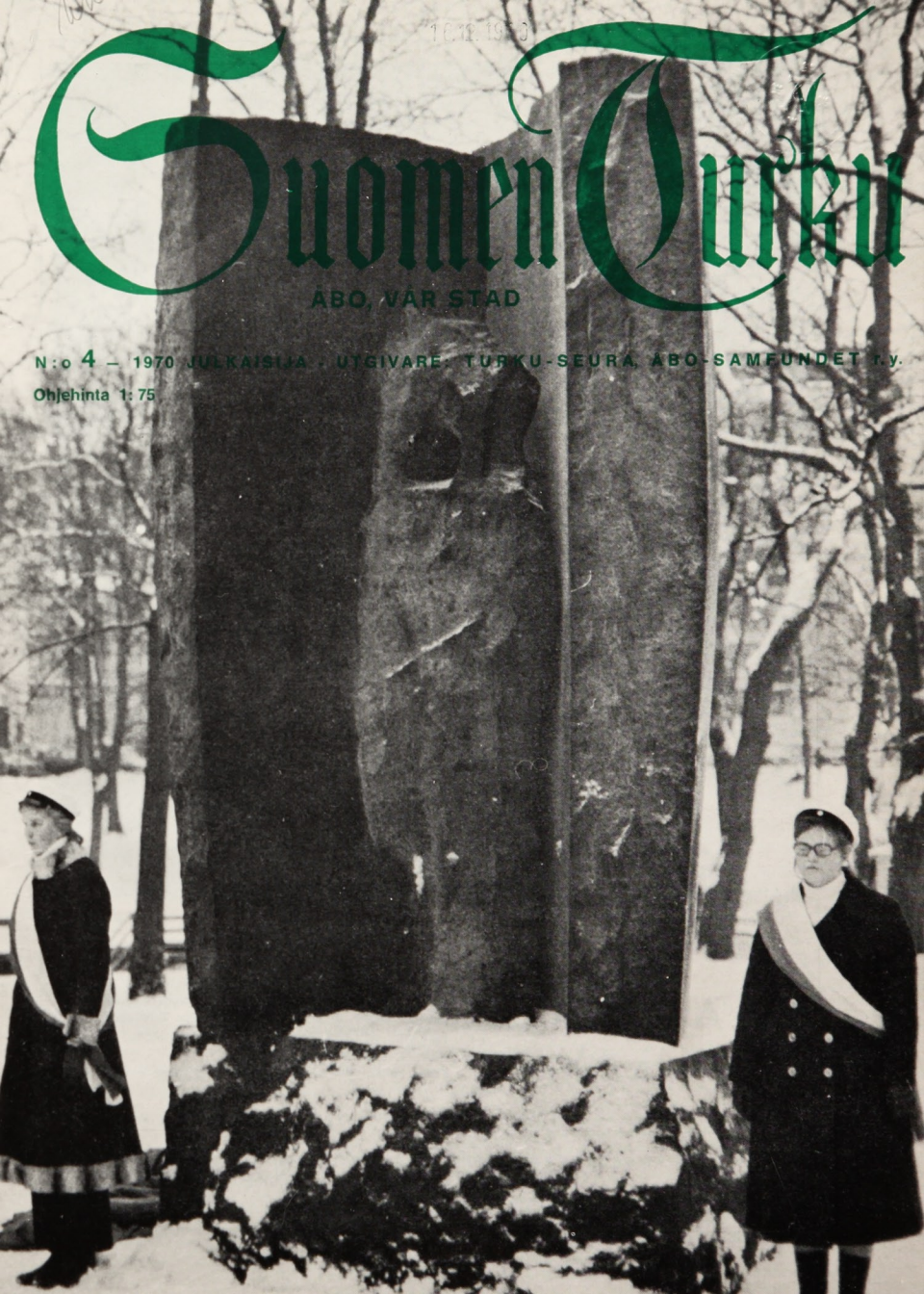

LAHJAKSI JUHLAVAA

Arvokkaat hopeiset kynttilänjalat — modernia tai perinteellistä muotoilua — kertovat joulun kunniasta. Aito koru on syvin ihailun ja kiintymyksen ilmaus — Hänelle, tänä jouluna.
Korut, kellot, pöytähopeat — Kotkanpää takaa laadun

TURUN KULTASEPPÄ OY

Kauppiaskatu 5 (Vastapäätä Börssiä)

Suomen Turku
ÅBO, VÅR STAD

N:o 4 – 1970

Dosentti
C. J. GARDBERG:

"GENIUS LOCI" – kaupungin sielu

"PERINNE ja muutos kaupunkimiljöössä" oli aiheena Porthan-instituutin lokakuussa järjestämässä pohjoismaisessa symposiumissa. Totisesti polttava aihe kaupungissa, jota keskeisiltä osiltaan kahden viimeisen vuosikymmenen aikana on muutettu perusteellisemmin kuin mitään muuta pohjoismaista yhdyskuntaa.

JO varhain pyrittiin säilyttämään vanhan Turun paras osa, sekä keskiaikainen, jota vielä oli jäljellä eri tonteilla, että ennen kaikkea empiren Turku tuomiokirkon ympärillä ja joenrannoilla. Pinella oli tuomittu revittäväksi 1912, mutta kaupunkilaisten vastalauseitten ansiosta se pelastui. Myöhemmin on mm. empirekorttelit tuomiokirkon ympärillä ja joenrannalla entistetty ja osittain rahoitettu omin avuin. Toisaalta Turku voi näyttää pelottavia esimerkkejä talonomistajien häikäilemättömistä tavoista jopa katkaista kaikki neuvottelut, niinkuin esim. Julinin tontin ja Surutoin-rakennuksen tapauksissa. Monet kysymykset ovat jatkuvasti ratkaisematta, esim. Qwensel, Läntisen Rantakadun varrella sijaitseva museoapteekki, joka edustaa kaupunkikuvassa 1600-luvun jälkipuoliskoa.

TYYPILLISTEN turkulais-miljöiden puolesta taistelleet ovat usein saaneet kuulla, että he puhuvat vanhojen röttelöiden puolesta ja että sellaiset pitää saada pois. Heitä syytetään myös siitä, että he muka tahtovat säilyttää erotuksetta kaiken vanhan. Korostettakoon tämän takia, ettei kaikkea vanhaa suinkaan tarvitse säilyttää, eikä kaiken mikä pitää säilyttää, myöskään tarvitse olla vanhaa. Tärkeämpää on, että huomioimme "genius locin", kaupungin sielun, sen, minkä ansiosta Turku on Turku ja muista kaupungeista poikkeava. Päämääränä eivät missään nimessä ole yksittäiset säilytetyt talot siellä täällä; pyrkimyksenä on kaupunkikuva, joka on eri aikakausina syntyneen parhaan aineiston yhdistelmä. Vain näkemällä kaupunkikuvassa jatkuvuus keskiajalta meidän päiviimme voidaan luoda miljöö, joka ainakin Euroopassa vallitsevien kulttuurikäsitysten mukaan on tunnusomainen vanhalle kaupungille. Tällä ei niinmuodoin ole mitään tekemistä museoitten toiminnan kanssa. Nykyajan tekniikan avulla voidaan mikä tahansa rakennus entistää ja modernisoida sisäpuolelta nykyisten kaupunkilaisten käyttöön.

MUSEOLAUTAKUNTA laatii parhaillaan periaateohjelmaa, joka ottaa huomioon koko rakennuskannan, Alvar Aallon ja Bryggmanin yhtä hyvin kuin keskiajan ja empiren Turunkin. Kysymyksessä on nimenomaan periaateohjelma, joka tulee olemaan suuntaa antavana kaupungin tulevaisuutta suunnitteleville. Toivotaan, että se otetaan vakavasti, kun se lasketaan kaupunginisien pöydälle.

Kolmas valtiomahti juhlii

Juuret Aurora-seurassa

Adolf Ivar Arwidssonin muistolle paljastettiin marraskuun 12 päivänä 1970 Turun Tuomiokirkkopuistoon mustagraniittinen muistopatsas. Sen on Turun kaupungin tilauksesta veistänyt turkulaissyntyinen kuvanveistäjä Harry Kivijärvi. Patsaan pystyttäminen tapahtui Turun Yliopiston 50-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Tilaisuudessa puhuivat kaupunginjohtaja Väinö J. Leino ja yliopistonrehtori Kaarlo Hartiala.

Arwidssonin julistajantyö kansaliistunnon elvyttäjänä tapahtui Turussa puolitoistasataa vuotta sitten yliopiston historian dosenttina sekä hänen vuonna 1821 toimittamansa sanomalehden "Åbo Morgonblad" välityksellä. Hänen toimintansa katkesi jo v. 1822, kun hänet mielipiteittensä vuoksi erotettiin ikuisiksi ajoiksi Turun Akatemian palveluksesta, minkä vuoksi hän seuraavana vuonna muutti Ruotsiin. Työtä jatkoi kuitenkin suomen kielen tutkija Reinhold von Becker, joka vv. 1820–31 julkaisi lehteä "Turun Viikkosanomat", jotapaitsi yhä vieläkin ilmestyvä "Åbo Underrättelser" syntyi v. 1824.

Aivan erityisesti Arwidssonin työtä on pidettävä Venäjän valtapiiriin siirtyneessä Suomessa eräänä seurausilmiönä siitä toiminnasta, jonka oli varsin laajapohjaisesti pannut alulle tasan kaksisataa vuotta sitten Turkuun perustettu Aurora-seura. Sen sieluna toimi Henrik Gabriel Porthan. Pyörein luvuin sata vuotta seuran perustamisen jälkeen pystytettiin Turkuun kansallisena muistomerkkinä hänen henkilöään esittävä muistopatsas, jonka jalustassa ovat sanat: "Suomen maan ja Suomen kansan arvohon asettajalle."

Tammikuussa 1971 on kulunut kaksisataa vuotta maan ensimmäisen sanomalehden "Tidningar Utgifne Af et Sällskap i Åbo" ilmestymisestä. Tämä "et Sällskap" oli juuri Aurora-seura. Sillä oli tällaisen julkaisun toimittamiseen mainiot edellytykset, kun seuran piiriin kuuluivat käytännöllisesti katsoen kaikki silloisen Turun kulttuuritekijät: tieteellisen tutkimuksen sekä kirjallisuuden ja eri taiteiden edustajat. Lehti on päivätty "Den 15 Januarii 1771". Lyhyen esittäytymisen se päättää toivotukseen:

"Som wi i synnerhet skrifwe för vår Landsmän, så wänte wi förnämligast deras biträde och benägenhet; deras gagn och ro är wårt ändamål, och deras bifall wår yppersta belöning."

Muuten on ensi numero varsin tieteellisissältöinen – vain yksi uutinen ratkaisuista, jotka on tehnyt "Kongl. Hof-Rätten härstädes". Käytännöllistä neuvontaa ja uutisen kerrontaa piti sensijaan lähtökohtanaan "Syys-Kuusa, Wuonna 1775" ensi numeronsa julkaissut "Suomalaiset Tieto-Sanomat", toimittajana pappi ja kirjailija Antti Lizelius. Lehti lupaa, että siinä tulee "sula Suomalaisille, Suomen Kielellä, heidän ikäwöitzemisensä perästä annettavaxi walkeuteen, monikahtoja hyväxi löyttyjä koetuxia, tietoja ja neuwoja Huonen-Hallituxen levittämisestä". Luvataan antaa uutisia ja "Siinä siwusa ahkeroitan aina Suomen Kielen selkeydestä". Ensi numero päättyy seuraaviin uutisiin:

"Turun kaupunkisa paloi sinä 10 p.wiimmeis Elokuusa vähällä puolella, sata ja seitzemän viidettäkymmentä taloa.

Tukkiholman Pää-Kaupunkisa paloi myös juuri sinä yhtenä päivänä, 45 taloa."

Kummankin lehden painopaikka oli Turku, J. F. Frenckellin kirjapaino. Niiden lyhyt esittely on suoritettu siksi, että maan sanomalehdistön 200-vuotisjuhlallisuudet ovat ensi vuonna, jolloin erikseen juhlii myös Turun Sanomalehtimiesyhdistys 50-vuotista olemassaoloaan. Toinen tärkeä esittelyn lähtökohta on se, että Sokeain keskusliitto – De blindas centralförbund ry." myy jatkuvasti molempien lehtien ensi numeroiden facsimilepainoksia. Se kerää tällä tavoin varoja sokeiden äänilehtien valmistamiseen.

Tässä yhteydessä on vielä syytä mainita, että Turku-seura, Porthan-seura ja Turun Historiallinen Yhdistys ovat yhdessä esittäneet Turun kaupunginhallitukselle, että ensi vuonna, jolloin tulee kuluneeksi mainitut kaksi sataa vuotta Aurora-seuran lehden perustamisesta, pystytettäisiin muistotaulu tai muu vastaava seuran muistoksi nykyisen Linnankatu 3:n kohdalle, jossa sijainneessa kauppias Anders Baerin talossa seura aikoinaan kokoontui. Seuran tunnetuin aikaansaannos on epäilemättä jo monesti mainittu maamme ensimmäinen lehti, mutta tämän lisäksi sen piirissä versoneet musiikkiharrastukset ovat vaikuttaneet vuonna 1790 tapahtuneeseen Turun Soitannollisen Seuran perustamiseen. Muutamia Aurora-seuran jäseniä oli myös mukana perustamassa maamme ensimmäistä elinkeinoelämän kehittämiseksi perustettua seuraa, Suomen Talousseuraa. Lyhyestä eliniästään huolimatta Aurora-seura siis ehti suuresti vaikuttaa sekä Turun että koko maamme tulevaisuuden hyväksi.

E. J. V.

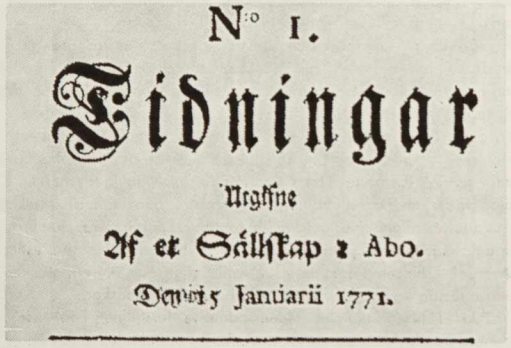

N:o 1.

Tidningar

Utgifne

Af et Sällskap i Åbo.

Den 15 Januarii 1771.

Fil.maisteri

TAINA HERRALA:

Eräs sananvapauden marttyyri viime vuosisadan Turussa

● UUDET liberaalit aatteet saavuttivat maamme 1800-luvun puolivälissä. Vaadittiin elinkeinoelämän, yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän sekä uskonnon vapautta, mikä oli liberaalien mielestä kaiken edistyksen ehtona. Uusien aatteiden ajajaksi syntyi aivan uusi asioihin kantaa ottava, poliittisia ja valtiollisia tapahtumia pohtiva lehdistö. Ensimmäinen todella liberaali sanomalehtimies Turussa oli J. W. Lillja, itseoppinut kirjakauppias, kirjojen kustantaja ja lainakirjaston perustaja, joka 1860-luvun alussa ryhtyi toimittamaan omistamaansa Åbo Underrättelseriä. Hän poikkesi helsinkiläisistä aatetovereistaan monessakin mielessä, nämä kun olivat nuoria ja kuuluivat joko aateliin tai lukeneistoon ja olivat näin päässeet helpommin tutustumaan Euroopan aatevirtauksiin.

● *Suomen Kansallismuseon Turun linnaan järjestämässä valokuvanäyttelyssä "Sata vuotta sitten" on tämäkin 1860-luvulla otettu kuva, jossa nähdään J. W. Lilljan vaikutustehoinen olemus. Näyttely suljetaan jo 27. 12. 70, mutta toinen erikoisnäyttely, Turun Historiallisen Museon pystyttämä "Oljilta katossänkyyn — Från halmbädd till himmelsäng" on nähtävillä koko talven.*

Uuden liberaalin sanomalehdistön asema maassamme ei ollut helppo, sillä hallitus katsoi hyvin epäillen kaikkea, mikä pyrki olevien olojen muuttamiseen. Sensuuriviranomaiset karsivat armotta kaiken, mikä katsottiin hallitukselle epäedulliseksi. Toimittajan työ oli todella vaikeaa, sillä kaikki sanat oli "kultavaa'alla punnittava", kuten Lillja itse sanoo.

Aleksanteri II:n tulo valtaistuimelle merkitsi lehdistölle vapaampia aikoja. 1860-luvulla olot maassa vapautuivat huomattavasti, mutta vanhat ankarat lait olivat yhä olemassa, ja niin pienikin kirjoitus, joka loukkasi viranomaisia, saattoi riistää koko vapauden.

J. W. Lillja joutui kokemaan tilanteen vaarallisuuden vuoden 1863 aikana. Puola oli noussut kapinaan Venäjän ylivaltaa vastaan. Aluksi viranomaiset sallivat lehdistön selostaa Puolan tilannetta jopa muidenkin kuin vain Venäjän virallisten lehtien perusteella. Mutta kun kävi selville, että Suomen liberaali lehdistö omaksui Venäjää arvostelevan asenteen Puolan kysymyksessä, sensuuri kiristyi tuntuvasti. Kun Lilljaa alkuvuodesta 1863 kiellettiin julkaisemasta erään saksalaisen lehden kirjoitusta, jossa viitattiin myös Puolan kapinaan, hän valitti päätöksestä sensuuriylihallitukselle kirjoittaen, että 30 vuoden kokemus kirjakauppaja kirjapainoalalla oli saanut hänet vakuuttuneeksi siitä, että yleisö halusi saada käsiinsä juuri kiellettyä kirjallisuutta. Nimenomaan se herätti uteliaisuutta ja sai ihmiset hinnalla millä hyvänsä hankkimaan sitä. Hänen tarkoituksensa oli lehtensä välityksellä tarjota lukijoilleen erilaisia mielipiteitä ja antaa selvä kuva päivän tapahtumista. Agitaattori hän ei halunnut olla. Lillja sai julkaisemisluvan, mutta jo saman vuoden elokuussa sensuuri puuttui jälleen hänen työhönsä. Nyt kiellettiin kirjoitus, jossa käsiteltiin valtiopäivillä esille tulevia asioita. Lehti sai myös kenraalikuvernööriltä ankaran varoituksen, jossa uhattiin jopa lakkauttamisella, mikäli toimittaja aikoi jatkaa entiseen tapaan.

Lopullinen yhteenotto sensuuriviranomaisten kanssa tapahtui vuonna 1864. Åbo Underrättelser ei malttanut olla käsittelemättä Puolan tilannetta. Uutena vuotena oli lehdessä synkin värein kuvattu selostus Puolan epätoivoisesta taistelusta ja muiden valtakuntien piittaamattomuudesta puolalaisten kärsimyksiä kohtaan. Lillja näki taistelun oikeutettuna, käytiinhän sitä vapauden ja riippumattomuuden saavuttamiseksi Venäjän vallan alta. Turkulainen sensori oli jättänyt kirjoituksen koskemattomaksi, mutta kenraalikuvernööri puuttui asiaan ja esitti senaatille koko lehden lakkauttamista. Senaatti luopui lakkauttamisajatuksesta, mutta kirjoittaja haastettiin oikeuteen vastaamaan valtiorikoksesta, sillä hänen katsottiin loukanneen "hänen majesteettinsa korkeutta ja oikeutta". Turun hovioikeus vapautti tunnetun kaupunkilaisen syytteestä, mutta senaatti, jonne tuomio lähetettiin tarkastettavaksi, määräsi kuukauden vankeustuomion.

Tuomionsa Lillja kärsi Turun linnassa helmikuussa 1865. Vankeus oli lievä, sillä hän ei joutunut "vedelle ja leivälle". Ja kun hän maaliskuun ensimmäisenä päivänä pääsi pois, oli paljon turkulaisia häntä vastaanottamassa. Lillja oli käyttänyt hovioikeudelta saamaansa lupaa ja selostanut tarkoin oikeudenkäynnin eri vaiheet. Asia herättikin huomiota sekä kotona että ulkomailla.

● *"Kansalaiselle ja sanomalehtimiesten ystävälle" J. W. Lilljalle suunnitteli hautamonumentin Turun hautausmaalle ins. H. Neumann.*

Sensuurin jyrkentymisen olivat aiheuttaneet hallitusvaltaa vastustavat mielipiteenilmaisut, joiden julkisuuteen saattajana oli liberaali lehdistö. Virkavalta halusi voimakkaan esimerkin sanomalehdistön varoittamiseksi. Lillja oli valtiovallan mielestä epämieluinen toimittaja, ja Turkuun kohdistuneen rankaisutoimenpiteen uskottiin herättävän vähemmän huomiota kuin Helsingissä. Näihin toimenpiteisiin antoi sopivan aiheen Lilljan edellä mainittu kirjoitus.

Tämä ei jäänyt viimeiseksi Lilljan ja sensuurin väliseksi yhteenotoksi. Hän nimittäin joutui vielä raastuvanoikeuteen pappien arvostelusta. Tällä kerralla hänet kuitenkin vapautettiin.

Kun ennakkosensuuri kumottiin, annettiin määräys, että lehdillä täytyi olla vastaava toimittaja. Samalla lehtien julkaisijat velvoitettiin asettamaan melko korkea summa takuuna mahdollisista loukkauksista aiheutuvista menoista. Lillja ei päässyt nauttimaan vapaasta sanomalehtityöstä, silla painoylihallitus kieltäytyi hyväksymästä häntä Åbo Underrättelserin vastaavaksi toimittajaksi. Niinpä Lillja vuoden 1866 lopussa jätti lehden. Monet riidat sensuurin kanssa olivat hänet niin väsyttäneet, että hän oli valmis luopumaan työstään.

Rovasti

JAAKKO HAAVIO:

Joulumietteitä

— Katkelma äsken ilmestyneestä kirjasta "Kiitän tuulesta ja auringosta, sanoja hopeavuosiin ehtineille" —

"Nyt onkos tullut kesä
jo talven keskelle?"

Tämän joululaulun osaamme kaikki. Luulen, että meitä erityisesti ilahduttavat sanat:

"Ja vanhakin nyt nuortuu
kuin lapsi leikkimään".

Kuka lieneekin tämän laulun joskus sepittänyt, hyvin hän on tuntenut meidän vanhojen joulumielen.

En ole ensinkään varma, kummat iloitsevat joulusta enemmän lapset vaiko vanhukset. Jos oli lapsuutemme jouluilla aivan erityinen tenhovoima, eivät vanhuutemme joulut suinkaan ole vähemmän viehättäviä. Eroavuutta tietysti on paljon.

Osallistumme vieläkin mielellämme jouluvalmisteluihin. Iloitsemme, kun saamme kutsun lastemme luo jouluksi. Myös omassa majassamme otamme esiin joulun koristeet. Vaimoni kanssa ripustamme aina kuuseemme — kuusi meillä pitää olla — pieniä kullanvärisiä kaloja, jotka ovat peräisin hänen lapsuudenkodistaan. En ole koskaan käsittänyt, miksi kuusessa pitää riippua kampeloita! Lipeäkalahan joulun kala on. Mutta kuuluu asiaan, että perinteitä tarkoin noudatetaan. Lastenlapsemme pettyisivät, jos kampelat olisivat unohtuneet kuusesta. Siitä me vanhat hyvin tiedämme, ettei joulu viime kädessä riipu perinteistä, vaikka ne rakkaitakin olisivat. Joulu on pyhää nykyisyyttä. "Tänä päivänä", sanotaan jouluevankeliumissa.

Nyt haluan nostaa jouluevankeliumista esille kolme kohtaa.

Ensimmäinen on tämä: "Älkää peljätkö!" Näin sanoi maailman ensimmäisenä jouluna enkeli paimenille. Syytä oli ollut pelkoon. Yössä ympärillä hiipivät pedot ja karjavarkaat. Taikausko ja tietämättömyys ruokkivat pelkoa. Nyt he kuulivat sanoman: Ei tarvitse pelätä. Saatte kuulla jotakin, joka rauhoittaa teidät.

Toinen viesti oli tämä: "Katso, minä ilmoitan teille suuren ilon". Ilo oli harvinainen sen ajan Israelissa. Nauru oli kuollut. Maa koki jatkuvasti vallatun ja miehitetyn maan rasituksia. Ei ollut helppoa olla juutalainen roomalaisten hallitsemassa maakunnassa. Mikäli paimenet tunsivat oman kansansa pyhää lainsäädäntöä, oli heillä jatkuvana huolena ja omantunnon syytösten aiheena se, etteivät he voineet lain käskyjen hienouksia täyttää. Nyt heille ilmoitettiin iloa niin suurta, että tässäkin katsannossa huolet haihtuisivat.

Sillä kolmas viesti kuului: "Teille on syntynyt Vapahtaja"! Ei ollut kysymys unelmasta, ei aatteesta, ei vapauden ja ilon haavekuvasta, vaan todellisesta asiasta, joka parhaillaan oli tapahtumassa tänä ajankohtana ja tarkoin määrätyssä paikassa. Heidän tuli vain mennä katsomaan ja kuulemaan. Siellä oli lapsi, elävä lapsi, äsken syntynyt ihminen, johon Jumala oli kätkenyt pelastuksen koko täyteyden ja jonka oli määrä toteuttaa ihmissuvun vuosituhantiset toiveet sillä valtuudella, jonka hän oli taivaalliselta lähetäen synnyinlahjakseen saanut.

Redaktör

META TORVALDS:

Halvtusenårig åboklocka ringer in Pedersöres jul

NÄR Åbo domkyrka ringer in julen kan den inte låta några särskilt gamla klockor ljuda. Så som här har brunnit och härjats under seklernas lopp är det klart att ingen medeltida malm finns kvar uppe i kyrktornet. De klockor vi nu har där, är alla från tiden efter branden 1827. Men gör ni en resa till Pedersöre upp i Österbotten, lyssna då med lite extra känsla till klockklangen där! Den är mäktig, den ljuder ur en klocka som snart är 500 år, och ur en som är av extra intresse för oss i Åbo. Den har nämligen varit ämnad för oss, fast den aldrig har hörts i vår stad.

Hur man vet det? — Jo, överst på klockhalsen löper en textslinga, där det i tydligt läsbar gotisk stil står skrivet:

DISSE KLOKKE SCAL TO ABOU HELP IHESUS UNDE MARIA ANNO DOMINI M CCCC LXXX VIII.

Vilket ju envar kan tolka som liktydigt med: Denna klocka skall till Åbo. Hjälp Jesus och Maria. Herrens år 1488.

Men den gången hjälpte varken Jesus eller Maria. Klockan kom aldrig till Åbo — ett svårt oväder styrde den åt annat håll — om man får tro den lokala Pedersöretraditionen om hur klockan i tiden hamnade där.

Så här berättar sockenborna att de har hört av sina förfäder:

*

Det blåste upp en hisklig storm den gången för snart femhundra år när klockan från sitt ursprungsland skulle föras över havet till Åbo. Skutan blev vinddriven långt norrut, och det var stor nöd och vånda ombord. Sjömännen fruktade för sina liv och bad till Gud, och för att blidka honom lovade de att klockan de hade ombord skulle ges till den första kyrka de fick syn på, om de bara förunnades att överleva. Och stormen bedarrade, man fick fast mark under fötterna — och uppfyllde det löfte man hade gett i sjönöden.

På det sättet skall Pedersöre ha fått den fina storklocka som man är stolt och glad över än i dag. Att det är en ädel gammal klocka kan en farande åbobo övertyga sig om — på en sommarutflykt är det ganska trevligt att titta opp hos den i klockstapeln till en av Österbottens mest fantasieggande kyrkor, medeltida fast den döljer sin ålder bakom en nyklassisk fasad.

Det är en imponerande tingest man möter i stapeln. Den lär vara störst av alla medeltida kyrkklockor, som har bevarats i vårt land, och uppges väga omkring 1300 kilo. Den är med andra ord i samma storleksklass som den nuvarande storklockan i Domkyrkans torn, den så kallade "Pirstetti", som bär detta namn efter en handlande Birkstedt, som skänkte den till kyrkan efter stadens brand år 1827, då klockorna smalt och föll nu.

På den tiden då klockan i Pedersöre ännu trampades i gång behövdes det sju man till det värvet. Sju kraftiga karlar. Under våra senaste krig, då också Pedersörebygden tömdes på karlfolk av den stadiga sorten, övergick ringarna till remmar.

Varifrån stammar den gamla klockan? undrar väl någon. Och på den frågan finns svar. Teol dr Mats Åmark, rikssvensk expert på kyrkklockor, har också han klättrat upp i Pedersöres klockstapel och noga synat femhundraåringen. Enligt honom är den gjuten i Lybeck. Ett

● *Pedersöre kyrka är från tidig medeltid, fast den vid första ögonkastet inte ter sig som en 1300-talskyrka av grästen. Dess kärna från medeltiden finns dock kvar, fast den i slutet av 1700-talet i stor utsträckning bakades in i nyklassicism. Till vänster på bilden ses klockstapeln, där klockan av år 1488, som var avsedd för Åbo, alltjämt låter sin malm ljuda över bygden.*

Pietarsaaren varhaiskeskiaikainen kirkko uusittiin 1700-luvulla uusklassiseksi suurimmalta osaltaan. Sen kellotapulissa kaikaa yhä kello, jonka yläreunaa kiertävä kirjoitus kuuluu suomennettuna:

"Tämä kello kuuluu Turkuun. Auta Jeesus ja Maria. Herran vuonna 1488." Perimätiedon mukaan piteli hirmuinen myrsky mainittuna vuonna Lyypekissä valettua kelloa kuljettavaa laivaa Pohjanlahden ulapalla niin armottomasti, että merimiehet lupasivat henkensä lunnaiksi antaa kellon siihen kirkkoon, jonka lähelle heidän suotaisiin pelastua. He pääsivätkin rantaan, Pietarsaaren tuntumaan.

Kello on maassamme keskiajalta säilyneistä suurin. Se painaa n. 300 kg, joten se on suunnilleen yhtä suuri kuin Turun tuomiokirkon nykykelloista vanhin. Aikanaan tarvittiin seitsemän railakasta miestä Pietarsaaren kirkonkelloa soittamaan.

Kun Turun palo v. 1827 sulatti kaikki tuomiokirkkomme kellot, olisi tämä lähes 500-vuotias kello saanut saman kohtalon. Kirjoittaja toteaakin:

Vaikka hiljaisessa mielessämme ajattelisimme, että kello kuuluisi turkulaisille, pietarsaarelaiset ovat kuitenkin lunastaneet oikeuden saada hyvän hoidon ja huollellisen käytön palkkioksi vastedeskin kuunnella tuomiokirkonkellon kaiuntaa.

Kirjastonjohtaja

MARJATTA HEISKANEN:

Turun kaupunginkirjastolla voimainponnistusten vuosi

• *Turun kaupunginkirjaston kolmas kirjastoauto ja sen kuljettaja Kaarlo Aittala (vas.), autokirjastonhoitaja Kaarina Heiskanen, kirjastonjohtaja Marjatta Heiskanen ja Sisu-tehtaan Turun edustaja, ins. Veijo Malho. Auton kori on turkulaisen Nummela Oy:n valmistama.*

• TURUN kaupunginkirjaston kuluvan vuoden aikana on tapahtunut paljon. Vuoden alusta kirjastolle myönnettiin maakuntakirjastooikeudet. Pääkirjaston suuri korjaustyö valmistui lopullisesti, kun toukokuun puolivälissä voitiin avata yleisölle musiikkiosasto. Kolmas kirjastoauto aloitti toimintansa lokakuun alusta alkaen. Kun vielä mainitsen nukketeatteritoiminnan alkamisen vuoden alusta lähtien, käynee selville, että kulunut vuosi on ollut kirjastolle todellisten voimainponnistusten aikaa. Toivon mukaan kirjaston lisääntynyt palvelu huomataan myös kirjastoa käyttävän yleisön taholta.

gjutarmärke på skriftbandet ger den sakkunnige klart besked.

Och mellan Åbo och Lybeck var det säkerligen livlig skeppsfart under 1400-talet, så det hade inte varit märkvärdigt alls om den vinddrivna skutan hade varit destinerad hit.

Lite, lite äganderätt kan vi åbobor känna, men tyst för oss själva. Ty hade klockan en gång lyckligen anlänt hit hade den med säkerhet inte blivit halvtusenårig. Här hade dess saga varit all för länge sedan. Och pedersöreborna, som så väl har tagit hand om klenoden och inte ens har spräckt den trots flitigt bruk, är sannerligen värda att också i släktled framåt få lyssna till klang av domkyrkoklocka.

Maakuntakirjasto-oikeuksien antaminen Turun kaupunginkirjastolle merkitsee sitä, että kaupunginkirjasto tulee toimimaan alueellisena keskuksena kuudellekymmenelle Varsinais-Suomen kunnalle, joista seitsemän on ruotsinkielistä. Kirjaston tehtävänä on lainata alueensa kirjastoille sellaista kirjallisuutta, jota nämä eivät voi omilla määrärahoillaan hankkia, ja toimia tarvittaessa kirjojen välittäjänä, lähinnä tieteellisistä kirjastoista. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että maakuntakirjastotoimintaa varten hyväksytyillä varoilla, josta valtionapu korvaa huomattavan osan, voidaan ostaa kirjallisuutta maakunnan tarvetta varten, mutta joka luonnollisesti on myös lisänä turkulaisten tarpeisiin. Tähän mennessä on kartutettu huomattavasti kurssikirjavarastoa.

On myös hankittu kirjasarjoja koulujen käyttöön, mikä toiminta on saanut erikoisen hyvän vastaanoton. On hankittu lainattavaksi runsas valikoima kielikursseja levyineen ja oppikirjoineen, samoin kirjallisia äänilevyjä.

Maakuntakirjaston tehtäviin kuuluu koota aluettansa koskeva kirjallisuus paikallisen tutkimustyön käytettäväksi. Kokoelmaan kuuluu runsaasti ns. pikkukirjallisuutta, josta vuosikertomukset muodostavat huomattavan osan. Työ on saatu hyvään alkuun ja kotiseutukokoelma alkaa hahmottua.

Maakuntakirjasto järjestää vuosittain alueensa kirjastonhoitajille ja kirjastolautakuntien jäsenille neuvottelukokouksen. Toistaiseksi on järjestetty yksi suomalainen ja yksi ruotsalainen kokous.

Maakuntakirjastotyössä ei vielä voida puhua suurista tuloksista työn jatkuttua vajaan vuoden. Uskon, että melko nopeasti saamme syntymään hedelmällisen yhteistyön maakunnan kirjastojen ja kirjastonkäyttäjien kanssa, kunhan uudet palvelumahdollisuudet tulevat riittävässä määrin kaikkien tietoon.

Kaupunginkirjaston musiikkiosasto kuulunee tällä hetkellä maan parhaimpiin, on jopa laitteistoltaan laajin. Voimme soittaa yhdeksää eri ohjelmaa samanaikaisesti kahteenkymmeneen kuulokkeeseen. Yhtä ohjelmista soitetaan koko päivän lastenosastoon, jossa on neljä kuulokeparia. Tämän lisäksi voidaan

Marjatta Heiskanen

musiikki ohjata kaksiin stereokaiuttimiin ja täten järjestää kuuntelutilaisuuksia eri suuruisille ryhmille.

Levyjen hankinta on aloitettu vasta tänä vuonna. Varasto on noussut hieman toiselle tuhannelle, mutta tämäkin takaa jo varsin monipuoliset valinnanmahdollisuudet. Levyjen hankintaa jatketaan lähitavoitteena ainakin kolmen-neljäntuhannen varasto. Musiikkikirjallisuuden hankintaa on tehostettu. Hakuteoksia lukuunottamatta kaikki musiikkikirjallisuus on edelleen lainausosastossa, samoin nuotit ja lainattavat pienoispartituurit. Musiikkiosastoon on kuitenkin sijoitettu 525 pienoispartituuria musiikinkuuntelun ohella käytettäväksi.

• *Kaupunginkirjaston musiikkiosasto on erikoisesti nuorison suosima. Kuuntelupaikat varataan jo ennalta.*

Musiikkiosastosta on tullut erikoisesti nuorison suosima paikka. Kaikki kuuntelupaikat ovat jo ennalta varatut puolelta päivin. Osasto on avoinna myös sunnuntaisin.

Kuluvan syksyn aikana on järjestetty kaksi musiikkitilaisuutta. Kapellimestari Rautio on selostanut ennakolta kahden sinfoniakonsertin ohjelmaa levynäyttein. Ilkka Kortesniemi pakinoi näyttämömusiikista samoin levynäyttein. Joulukuussa on kitaramusiikille omistettu ilta.

Turun kaupunginkirjasto on ollut uranuurtaja kirjastoautotoiminnassa maassamme. Ensimmäinen kirjastoautoksi rakennettu ja kaupunkialueella toimiva auto aloitti toimintansa jo vuonna 1961. Kirjastoautot tuntuvat olevan turkulaisten erikoisessa suosiossa. Jo pitkän aikaa on toivottu lisää pysähdyspaikkoja, sillä kahdenkaan auton aika ei riittänyt toiminnan laajentamiseen. Lokakuun alusta saimme kolmannen automme.

Uusi auto on entistä suurempi, pituus 12 metriä. Rakentamalla auto entisiä korkeammaksi saatiin tarpeellista ilmatilaa ja hyllyjä n. 6000 kirjalle, mikä antaa jo huomattavat valikointimahdollisuudet.

Uudet pysähdyspaikat ovat: Kurala (Välppätie 2 ja Vanhustentalot), Uittamo (Susiniityntie 6), Satakielenpuisto (Tilhentie 29), Lausto (Pormestarinkatu), Nättinummi (Kreetankatu 2), Ilpoinen (Lauklähteentie 10), Rätiälänkatu 24, Hepokulta (Jahtilähteenkatu 4). Kähärin pysähdyspaikka on siirretty Juhannuskatu 8–10.

Nukketeatteritoiminta kuuluu kirjastojen uusiin työmuotoihin. Korjauksen yhteydessä saatiin Turun kaupunginkirjastossakin sopiva huone lasten satutunteja varten. Saatuamme pienen määrärahan näyttämön rakentamista varten voitiin myös toteuttaa nukketeatteritoiminta.

Harvoin työntekijä saa sellaista tyydytystä työstään kuin nukketeatteriesityksissä. Näitä on vuoden mittaan ollut jo 25 ja keskimääräinen katsojamäärä on 45. Kymmenen eri näytelmää on esitetty ja useita uusia harjoitellaan parhaillaan. Andersenin Todellinen prinsessa, Jänis Vemmelsäären ja Kettu Repolaisen viisaat keskustelut, Saapasjalkakissan seikkailut ym. hauskat tarinat on elävöitetty pikkunäyttämöllä. Parhaillaan harjoitellaan näytelmää, jos-

sa Pekka-peikko harjoittelee käyttäytymistä keijujen tanssiaisissa.

Esityksiä on annettu vuorotellen sadunkerrontaitojen kanssa myös aamupäivisin lastentarhoille ja muillekin lapsiryhmille mm. kuurojen koulun luokille, jolloin opettaja ensin kertoi juonen viittomakielellä. Myös kehitysvammaiset ovat vierailleet nukketeatterissa.

Nukkien ja kulissien tekemisestä rekvisiitan kokoamiseen ja itse esiintyjiin asti kaikki on toteutettu harrastelijavoimin ja muulta työltä aikaa ottaen, myös paljon omaa aikaa uhraten. Mutta innostus on ollut suuri rampin molemmin puolin. Erillisellä toimintaa varten varatulla määrärahalla voitaisiin näytäntöjä järjestää useammin.

• *Kohtaus nukketeatterin esityksestä Jänis Vemmelsäären ja Kettu Repolaisen viisaat keskustelut.*

Rak.mestari

KAUKO LINKO:

Jäähalli Turkuun

"NYKYAIKAINEN urheilu on monitahoista toimintaa, jolla on erilaisia muotoja ja joka myötävaikuttaa nuorison kasvattamiseen ja kaikkien virkistykseen ja kulttuuriin. Se edistää ihmissuhteita, yhteisöhenkeä ja kansainvälistä ymmärtämystä. Siksi niitten, jotka missä ominaisuudessa tahansa ovat kiinnostuneita ihmisten ja yhteiskunnan tulevaisuudesta täytyy auttaa ja suostua tarpeellisiin suuriinkin taloudellisiin ponnistuksiin tarkoituksenmukaisien urheilutilojen rakentamiseksi." Tämä urheilun peruskirjan vetoomus on ajankohtainen vastuussa oleville turkulaisille jäähallin aikaansaamiseksi.

Jääkiekkoilu, joka lienee suurin käyttäjä jäähallissa, on kehittynyt Suomessa viime vuosina valtavasti ja siitä lankeaa kiitos maan kahdelle johtavalle jäähallille: Tampereelle ja Helsingille. Hyviä pelaajia tulee vain harjoittelemalla ja täysitehoiseen harjoitteluun antaa mahdollisuuden halli ja vain halli, koska jääkiekkoilu on nimenomaan hallipeli. Luistelukautta on saatava pidemmäksi, vesi- ja lumisateista sekä pakkasen aiheuttamista häiriötekijöistä olisi päästävä Turussakin.

Jäähalli on kuitenkin ns. monikäyttöhalli, joka voi olla kymmenien huipputasojen näyttämö, kuten on osoittautunut Tampereen ja Helsingin kohdalla. Esimerkiksi viime vuonna oli Tampereen hallissa yli 100 erilaista tilaisuutta ja kävijöitä yhteensä 547.681. Jäähalli on kertainvestointi, jonka jälkeen se pyörii omillaan.

Turkuun perustettiin viime helmikuussa jäähalliyhdistys, jonka piiriin sittemmin asetettiin keräys-, PR-, talous-, teknillinen- ja ympäristökuntien valiokunnat. Yhdistyksen hallituksessa on enemmistö Turun kaupunginhallinnon piiristä. Tämän organisation tarkoituksena on huolehtia kaikista niistä käytännön toimenpiteistä, jotka liittyvät jäähallin rakentamiseen. Jotta kaikilla turkulaisilla ja lähikuntien asukkailla olisi tilaisuus olla näkyvästi mukana alusta alkaen puuhattaessa maakunnallista jäähallia Turkuun, on laskettu liikkeelle jäähallitarroja à 10,— ja 1,— sekä aloitettu jäsenhankintakampanja.

Hallin paikkakysymystä on käsiteltyjo kiinteistö- ja rakennuslautakunnan sekä urheilulautakunnan piirissä ja mukana kuvassa ovat edelleen Impivaaranpuisto Vätin kaupunginosassa, tulevan uimahallin naapurina, ja Kupittaanpuisto uuden urheiluhallin naapurina. Kaupunki on myöntänyt määrärahan jäähallin suunnittelutöitä ja siihen liittyvien selvityksien suorittamista varten. Paikan valintakriteerioina on pidettävä: kustannukset, paloturvallisuus, monikäyttömahdollisuudet, pysäköintitilat, liikennejärjestely, ulkonainen muoto ympäristöön nähden jne., jolloin paikan lopullinen määrittely vasta voidaan päättää. Lisäksi tulee suuri määrä erityiskysymyksiä, onhan kyseessä yli 100.000 m³ rakennus, johon tulisi noin 12.000 katsojapaikkaa. Yksistään ilmanvaihto täydellä katsomolla vaatii noin 300.000 m³ ilmaa/tunti ja uloshengityksen tuloksena syntyy n. 5 kylpyammeellista vettä, joka on laitteilla erotettava.

Jäähalliyhdistys toivoo, että tarkat tutkimukset voitaisiin suorittaa tulevan talven aikana päätökseen ja hallin sijoituspaikka vahvistaa. Jos vielä rahoitus saadaan järjestymään, niin jää aikaa riittävästi suunnitelmien tekoa ja varsinaista rakennustyötä varten hallin valmistumiseksi loppusyksyksi 1973. Näin olisi Turku valmis kamppailemaan vuoden 1974 maaliskuun jääkiekkoilun maailmanmestaruuskilpailujen isännyydestä uudessa jäähallissaan. Turku ei ole valmis ennenkuin se saa itselleen kunnon jäähallin.

JÄÄHALLI TURKUUN

Turkulaiset

LIITTYKÄÄ JÄSENEKSI TURKU-SEURAAN

Jäsenmaksu vain 7 mk.

Sen vastikkeeksi saatte oman aikakauslehtemme

SUOMEN TURKU — ÅBO, VÄR STAD

Ilmestyy neljästi vuodessa.

Åbobor

ANSLUT ER TILL ÅBO-SAMFUNDET.

Medlemsavgift bara 7 mk.

För avgiften får Ni vår egen tidskrift

SUOMEN TURKU — ÅBO, VÄR STAD

som kommer fyra gånger om året.

VUODEN 1952 olympialaisissa Helsingissä Paavo Nurmi toi olympiatulen stadionille ja juoksi radalla valtavien suosionosoitusten saattelemana. Hetkistä myöhemmin radalla nähtiin toinenkin juoksija, valkokaapuinen saksalainen rauhanenkeli Barbara, joka kuitenkin tuotapikaa poistettiin kentältä.

Katsomossa tätä välikohtausta seurasivat kymmenientuhansien muiden lailla toverukset Arvo Flink Tampereelta ja Vilho Lehtonen Turusta, molemmat vanhoja urheilumiehiä.

— Oliks toi joku Pumpula flikka Turust? kysäsi Arvo Vilskiltä.

— Kyl mää luule, et se oli Finlaysson flikoi siält Tamperelt, vastasi Vilski samalla mitalla ja jatkoi:

— Mut se kaljupäine äijä, ko sitä ennen juaksi lyhty käres pitki ratta ja sytytti ton praasun tonne torni, se oli Turust...

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

*

SUOMEN historian professori Arturi H. Virkkunen, joka toimi Turun yliopiston ensimmäisenä rehtorina vuosina 1921—24, ehdotti eräissä yliopp ilasjuhlissa paikalla olleille yliopiston opettajille, että heitettäisiin tittelit pois.

Miten lie opettajien joukkoon eksynyt muuan keltanokka, suvustaan ylpeä aatelispoika, joka esitti rehtorille:

— Eiköhän mekin heitetä tittelit pois?

Virkkunen silmäili nuorukaista tovin ja lausahti:

— Ei taida herralla vielä olla mitään heittämistä!

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

Turku-seura toimii

Syyskuussa Turun-päivänä kirjaston toimintamuotoja esiteltiin turkulaisyleisölle. Erikoisen mielenkiinnon kohteena olivat tietysti musiikkiosasto ja nukketeatteri, myös uusi auto. Eniten kuitenkin iloitsimme siitä, että n. 200 turkulaista osallistui kiertokäynteihin kirjaston eri osastoissa tutustuen sellaisiin työmuotoihin, joista yleisöllä ei yleensä ole paljonkaan tietoja, nimittäin kirjavalintaan ja luettelointiin.

Ylläesitetyn tarkoituksena on ollut esitellä uusinta uutta kaupunginkirjastossamme. Kaikki muu toiminta niin pääkirjastossa kuin sivukirjastossa sekä laaja laitoskirjastotoiminta huoltokodeissa ja sairaaloissa jäävät tällä kerralla vain tämän maininnan varaan.

RAUNISTULAN Yhteislyseon uusi koulutalo oli tänä vuonna valittu perinteisen syysjuhlan paikaksi. Ilahduttavan moni seuran jäsen oli lähtenyt liikkeelle ja myös löytänyt perille, vaikka vaikeuksia varmasti oli tien löytämisessä, koska rakennustyöt koulun ympärillä olivat kesken ja kadut vähän huonosti merkityt. Seuran puheenjohtajan Olli Kestilän lausuttua jäsenet tervetulleiksi juhlaan koulun rehtori Reijo Halme esitteli nuoren koulunsa monivaiheista ja vaikeata alkutaivalta todeten hauskasti, että koulun perustamisen jälkeen Aninkaisten silta ei enää ole kulttuuriraja. Väliajalla saatiin tutustua tämän täysin uudenaikaisen koulun luokkahuoneisiin ja saatiin näin vähän valaistusta siihen, miten nykyaikana opiskellaan. Koulun vieraanvaraisuus ja apu juhlan onnistumiseksi ei vielä loppunut, sillä oppilaat Ilkka Viljanen ja Satu Hellgren huolehtivat musiikkiohjelmasta. Ihastusta herätti erittäin nuoren Ilkka Viljasen viulusoolo. Seuran jäsenille esiteltiin juhlassa kaupungin uudet virkamiehet, matkailupäällikkö Irmeli Piela ja kaupunginarkkitehti Pentti Tala, jotka kertoivat uuden virkansa ensi vaikutelmista ja suunnitelmistaan. Näytteljät Kaarina Vahtonen ja Emil Saarinen esittivät hauskan parodian nuoren koululaisen oppimiskyvystä — oltiinhan kouluympäristössä. Emil Saarinen tulkitsi eri sukupolvien runoilijoiden näkemyksiä ikivihreästä aiheesta, rakkaudesta, aloittaen Eino Leinosta ja päätyen nykypäivän nuoreen turkulaiseen runoilijaan Jarkko Laineeseen. Lahja Salvianderin tyttöjen kaunis liikuntaohjelma viehätti kuten aina ennenkin. Kelloseppä Ilkka Salonen toi juhlaan paikallisväriä selostamalla itäisten kaupunginosien tulevaisuudennäkymiä ja professori Reino S. Leimu "seuraväriä" kertomalla kaskukirjasta. Väliajaksi naisjaosto oli järjestänyt kahvitarjoilun ja Kansallinen Kirjakauppa kaskukirjan myyntipöydän, joten väliajallekin oli saatu ohjelmaa. Kiitokset vielä koululle, joka järjesti juhlallemme miellyttävät ja viihtyisät puitteet ja kiitos seuralaisille, että tulitte mukaan. Uskon, että mukana olleet tunsivat viihtyvänsä.

*

KASKUKIRJAN II osa "ko Pumpula flikat jokken putos" on saanut yhtä innostuneen vastaanoton kuin edeltäjänsä "Klaari o sano föriäijä". Onpa joku jopa sanonut, että tämä uusi olisi, jos mahdollista, ensimmäistä hauskempi. Keskustelua kirja joka tapauksessa on herättänyt. Myös siitä, onko nimen murreasu oikea, väitellään. Tästä todistus toisaalla lehdessä. Mikäpä on sopivampi joululahjaksi koko Suomen turkulaisille — ja muillekin — kuin seuran omat kaskukirjat.

*

PAINOTEKNILLISISTÄ syistä on kaikkien tämän lehden kirjoitusten täytynyt olla valmiina marraskuun puolivälissä, vaikka lehti ilmestyi nyt ennen joulua. Niinpä seuran sääntömääräinen syyskokous on tätä kirjoittaessani vasta valmisteluvaiheessa, vaikka se nyt lehden ilmestyessä onkin pidetty. Tärkeimmät asiat kokouksessa ovat jäsenmaksun määrääminen ja toimintasuunnitelman hyväksyminen ensi vuodelle. Ennakkotietona uskaltaisin sanoa, että jäsenmaksu pysynee ennallaan, ja toimintakin kulkee entisiä koettuja latuja. Juhlat ja kevätretket järjestetään kuten ennenkin.

Tietysti uuttakin toimintaa koetetaan saada mahdollisuuksien mukaan. Virallisen ohjelman lisäksi kokouksessa keskusteltiin kaupunkimme kauneudesta, siitä mitä kaupunkikuvamme kaunistamiseksi on tehty ja mitä vielä voidaan tehdä. Useimmat ovat varmasti huomanneet, millaisen ihmeen esim. asiantuntemuksella suoritettu maalaus on saanut aikaan kaupunkimme vanhoissa taloissa.

Lähinnä näköpiirissä olevaa juhlaa, naisjaoston järjestämää Kynttilänpäivän juhlaa vietetään jälleen ensi talvena. Valitettavasti en voi vielä ilmoittaa paikkaa, koska Palokunnantalo, jossa useimmiten on kokoonnuttu, on ensi vuonna postin käytössä. Mutta päivälehdissä ovat tästä aikanaan ilmoitukset.

*

HYVÄÄ joulua ja onnellista uutta vuotta kaikille sekä kiitos menneestä vuodesta. Kirjoittakaapa allekirjoittaneelle, kun sydämellänne on jotain seuraamme koskevaa.

TAINA HERRALA

ko Pumpula flikat jokken putos

Turkulaiskaskuja 2

Onko kaskukirjojen nimi Turun murretta?

TURKU-SEURAN julkaisemien kahden kaskukirjan ehdittyä kirjamarkkinoille heräsi välittömästi vilkas keskustelu siitä, onko kirjan nimi Turun murretta. Saman kysymyksen parissa "painiskeli" myös kaskutoimikunta hyväksyessään kaskukirjoille nimen. Antaakseen virikettä lisäkeskustelulle lehtemme on pyytänyt ja saanut nimiasiassa lausunnon apul.kaup.johtaja Uuti Palajalta, prof. Reino Leimulta, konttoripäällikkö Paavo Vihervältä ja fil. maisteri Maija Grönholmilta. Oheisena mielenkiintoiset ja nimiasiaa valottavat lausunnot.

Apul.kaup.johtaja
UUTI PALAJA:

Tulin eräässä kokouksessa toikaisseeksi toimittaja Eino Lehtiselle, että miksi te panitte Turun kaskukirjan toisen osan nimeen virheellistä Turun murretta — ei turkulainen sano koskaan "ko", vaan "ku". Tätä ei minun olisi pitänyt tehdä, sillä nyt minut on manattu vastaamaan kirjallisesti.

Väitteeni tueksi en voi esittää muuta kuin sen, mitä viheliäinen kielikorvani sanoo ja minkä muistan. "Ko"-sanan pitäisi siis olla lyhentynyt "kun" sana. Tällaista en muista kyseisen sananparren yhteydessä milloinkaan kuulleeni. Turun murre lyhentää ja on huolimatonta, mutta ei se tällä tavoin ääntämistä muuta. Lisäisin vielä, että tässä tapauksessa "Pumpula"-nimen edessä "ko" konjuktion lausuminen tuottaa ainakin minulle suorastaan pinnistystä, "ku" on siinäkin suhteessa selvästi luontevampi.

Ensimmäisen osan nimestä en löydä mitään muistutettavaa. "Sano"-verbi voisi olla myös "sanos", mutta kyllä se noinkin hyvin käy. Toisen osan nimestä "flikat" monikkomuodon loppu t jää nopeassa puheessa pois ja "jokken" substantiivin viimeinen äänne on lähempänä "ämmää" kuin "ännää".

Lopuksi myöntäisin, että asia on varmasti vaikea, koska Turun murre on sekin jo kauan ollut yleiskielen vaikutuksesta muuntumassa ja häviämässä. On myös merkitystä silläkin, minkä ajan sanontatavasta ja lausumisesta on kysymys. Ikääntyneet kuulevat asian toisin kuin nykynuoret.

Yks asja o kuitenki selkjä ja klaari, kirjoje nimette pitäs ol: Klaari o sano föriäijä- ku Pumpula flika jokkem putos.

Professori
REINO LEIMU:

Kun on kysymys Turun murteesta, ei mielestäni ole aihetta kiivailuun pienistä vivahde-eroista. Onkohan olemassakaan "puhtaaksi viljeltyä" Turun murretta? Murrekartoissa Turku on keskellä lounaismurteiden aluetta, mutta tänne tunkeutuu pohjoisesta leveä kiila Turun ylämaan murteen alueesta, jossa puhutussa kielessä on paljon sisämaan murteiden vaikutusta.

Olen todennut, että asiantuntijatkin ovat varsin vapaamielisiä keskusteltaessa Turun murteesta. Kaskukirja I:n kielen ja murteen tarkastaja hyväksyi tässä kirjassa julkaistussa kaskussa lauseen "K o p u m p u l a f l i k a j o k k e m p u t o s". Siitä tuli sitten kaskukirja II:n nimi ja tämän kirjan viimeisen korjausvedoksen ollessa tarkastettavana se muutettiin kaikessa kiireessä muotoon "Ko Pumpula flikat jokken putos". Tämänkin lauseen murreasun hyväksyi eräs pätevä alan asiantuntija, jonka mielipidettä perästä päin tiedustelin. Näiden kahden lauseen merkityksessä on pieni ero, ja tässä suhteessa muutos oli paikallaan. Pumpulaflika tai p u m p u l a f l i k a t ovat pumpulityttöjä, siis pumpulin eli puuvillan käsittelyn taitajia, P u m p u l a f l i k a t taas Barkerin tehtaan eli "Pumpulan" tyttöjä. Tämän korjauksen jälkeen lauseessa on vielä kolme sanaa, joiden murreasusta voidaan keskustella:

— Pitäisikö sanoa k o vaiko k u? Eräät haastattelemistani turkulaisista hyväksyivät vain sanan k u — minulle ja monille muille kelpaa kumpikin vaihtoehto. En tiedä miksi tässä lauseessa k o kuulostaa korvassa mukavammalta. Viittaan myös edellä mainitsemieni asiantuntijain mielipiteisiin.

— F l i k k a - sanan lounaismurteille ominainen monikkomuoto f l i k a tuntuu olevan Turusta häviämässä, koska suorittamassani gallup-kyselyssä f l i k a t peri ylivoimaisen voiton. Tämä on kai edellä mainitun Turun ylämaan murteen ja kirjakielen yhteisvaikutusta.

— Pitäisikö sanoa j o k k e n vaiko j o k k e m? Jos tämä sana olisi kirjakieltä, niin se ilmeisesti kirjoitettaisiin j o k k e n ja äännettäisiin p-kirjaimella alkavan seuraavan sanan edessä suunnilleen j o k k e m. Murteteksteissä käytetään useimmiten foneettista kirjoitustapaa, joten ehken olisi ollut parempi valita muoto j o k k e m.

Jos joutuisin uudelleen valitsemaan nimeä kaskukirja II:lle, tekisin siis vain yhden muutoksen, muuttaisin sanan j o k k e n muotoon j o k k e m. Jos niin vaadittaisiin, olisin suostuvainen lisäksi muuttamaan ensimmäisen sanan muotoon k u.

Konttoripäällikkö
PAAVO VIHERVÄ:

Turku-seura on julkaissut kaksiosaisen kaskukokoelman nimeltään "Klaari o sano föriäijä" sekä "ko Pumpula flikat jokken putos".

Edellämainittujen johdosta haluan esittää mielipiteenäni seuraavaa:

Jos käsittelemme verbiä sanoa, niin Turun murteella olisi se indikatiivin preesensissä näin kuuluva:

mää sano / sää sanot / se sano / me sanota / te sanotte / he sano / tai he sanova

Imperfektissä vastaavasti:

mää sanosi / sää sanosit / se sanos / me sanotti / te sanositte / he sanos / tai he sanosiva

Ja sitten samat muodot pudota verbistä:

mää putton / sää puttot / se putto me purota / te puttotte / he putto / tai he puttova

ja imperfektissä:

mää putosi / sää putosit / se putos / me purotti / te putositte / he putos / tai he putosiva

Vaikka verbistä sanoa käytetäänkin hyvin usein yksikön kolmannessa persoonassa imperfektissä muotoa: se sano, niin kyllä mielestäni kirjoitettaessa olisi käytettävä muotoa s e s a n o s, niinkuin käytetään; muotoa s e p u t o s.

Mitä siten tulee sanaan k o, ei se missään tapauksessa ole Turun murretta vaan selvää raumalaista. Ei sanota, että silloin kun me lähdimme — Sillon ko me lähretti vaan ehdottomasti on sanottava s i l l o n k u m e l ä h r e t t i ja myöskin sitten kun me lähdimme — turkulaisittain s i k k u m e l ä h r e t t i tai s i t k u m e l ä h r e t t i. Ei voida sanoa, että sik ko me lähretti tai sit ko me lähretti. Edelläolevan johdosta yksityinen mielipiteeni on, että mainittujen kirjojen nimenä olisi pitänyt olla:

"Klaari o sanos föriäijä"
"ku Pumpula flikat jokken putos".

Fil.maisteri
MAIJA GRÖNHOLM:

Kysymykseen, onko K l a a r i o s a n o f ö r i ä i j ä k o P u m p u l a f l i k a t j o k k e n p u t o s Turun murretta vai ei, on vaikeaa vastata suoralta kädeltä kyllä taikka ei. On syytä tehdä ensin kysymys: mitä on Turun murre? Sehän ei ole mitään yksiselkoista, puhdasta lounaismurretta. Siinä voi kuulla likimain kaikkien lähipitäjien murrepiirteitä, sillä Turun asukkaathan ovat pääasiassa juuri lähiseuduilta muuttaneita. On selvää, että tällöin samallakin sanalla voi olla useita eri ääntämismuotoja. Lisäksi Turun murretta pidetään lounais- ja hämäläismurteiden sekamurteena. Hämeen härkätien kulkijat toivat aikojen kuluessa oman lisävärinsä siihen Baabelin kielten sekoitukseen, joka jo muutenkin Turussa vallitsi. Suomenkieliset lainasivat runsaasti sanoja saaristolaisten murteista ja kaupungin sivistyneistöltä ja muokkasivat niitä kuinka parhaaksi näkivät. Esim. juuri f ö r i ä i j ä on lainattu saariston ruotsalaisten murteesta sanasta f ä r i k a r l.

Kaksikonsonanttisuus sanan alussa on Turun murteen tyypillisimpiä piirteitä. Voipa sanoa, että melkein kaikki ruotsin kielen konsonanttiyhtymät on lainattu Turun murteeseen. Suomen itämurteillehan kaksikonsonanttisuus on täysin vieras ilmiö. Turun murteessa esiintyy kaksi konsonanttia sanan alussa kaikkein tavallisimmin ns. onomatopoeettisissa sanoissa, eikä voinekaan kieltää, ettei niiden teho olisi luonnon äänten matkimisessaan vaikuttava, vrt. k l u t k u t t a a, k r ä n i t t ä ä, p r ä k ä t ä, p l i t k u t t a a, t r i i s k u a jne. Em. sananparressa esiintyvät lainasanat k l a a r i ja f l i k k a on lainattu ruotsin kielen sanoista klar ja flicka. Kaksikonsonanttisuuden koko vaikutus käy selville vasta puhuttua kieltä kuunnellessa. Kun ensimmäisellä painollisella tavulla muutenkin on hallitseva asema, niin on selvää, että kaksikonsonanttinen tavu kuuluu vielä vahvempana ja antaa puheelle voimakkaan, ehkä hakkaavankin, rytmin.

Osaksi em. äänneilmiön seurausta on toinen lounaismurteille tyypillinen piirre, nim. loppuheitto, jossa sanan viimeinen äänne on kadonnut. Turun murre on kuitenkin sekamurteena erikoisempi, eikä loppuheittoa esiinny samassa laajuudessa kuin esim. Rauman murteessa. Ennen kaikkea sanojen nominatiivimuodoissa loppuvokaali on usein säilynyt. Tästä syystä esim. sanat k l a a r i ja f ö r i ä i j ä ovat säilyttäneet loppuvokaalinsa. Loppuheittoista muotoa sen sijaan odottaisi kyllä monikkomuodosta f l i k a t, koska seuraava sana alkaa puolivokaalilla j. Siis — Pumpula flika jokkem... Sielläkin missä loppu-t on säilynyt, se on assimiloituneena seuraavan äänteen kaltaiseksi, siis esim. f l i k a p p u t o s. Ikävä kyllä on kirjakielellä ollut osuutensa flikat-muodon syntyyn, kuka nyt sitten tämän sananparren on ensi kertaa tässä muodossa lausunutkin. Risukimppu on kai ojennettava hänelle eikä kaskuteosten julkaisijoille, jotka ovat halunneet säilyttää teosten nimissä sananparren sellaisena kuin se yleisesti tunnetaan.

Vähän samaan tapaan kuin loppu-t käyttäytyy loppu-n:kin Turun murteessa. Se on kadonnut mm. absoluuttisesta lopusta, vokaalien, puolivokaalien, f:n ja h:n edestä. On siis täysin odotuksenmukainen sananparressa esiintyvä muoto P u m p u l a flikat. Sen sijaan muulloin loppu-n on assimiloitunut, esim. p:n edellä m:ksi. Vaikkei tällaisissa suurelle yleisölle tarkoitetuissa teoksissa voidakaan käyttää mitään varsinaista tarkekirjoitusta, niin näin yksinkertaisen asian merkitseminen tuskin olisi ollut ylivoimaista. On lukijakunnan älykkyystason aliarvioimista kirjoittaa j o k k e n p u t o s kirjakielen mukaisesti n:llä, aivan kuin ääntämyksen mukainen kirjoitustapa j o k k e m p u t o s menisi yli ymmärryksen. Samaa "fiinentä-

● *Sisäkuva St Vinzenz-Münster tuomiokirkosta Sveitsin pääkaupungissa Bernissä. Kirkko sijaitsee Aare-joen korkealla rantapenkereellä.*

Prof.
REINO LENTO:

Turun tuomiokirkon restaurointi

Ajat muuttuvat ja kirkkorakennukset niiden mukana. Kukin hengellinen liike ja taidesuunta pyrkii muovaamaan kirkkojakin omien ihanteittensa mukaisesti. Minkä yksi aikakausi rakentaa, sen toinen repii. Ja päinvastoin.

Nykyajan pyrkimyksenä on palauttaa vanhat rakennukset entiseen asuunsa ja poistaa myöhemmät, alkuperäisestä poikkeavat lisäykset. Niinpä Turun tuomiokirkossakin pantiin vuosina 1923—1928 toimeen restaurointi, jossa entistettiin paljon sellaista, minkä menneet vuosisadat olivat muuttaneet, rakentaneet ja peittäneet. Työ jäi kuitenkin kesken. Restauroinnin johtaja professori Juhani Rinne olisi mielellään palauttanut kuorin katon sen entiseen korkeuteen eli nostattanut sitä noin kolmella metrillä, varsinkin kun hän katsoi nykyisen kattorakenteen liiaksi rasittavan kuorin seiniä. Ilmeisesti hänellä myös oli suuri halu poistaa kuorin freskomaalaukset päästäkseen tutkimaan niiden alla todennäköisesti olevia kuvakerrostumia. Kuori jäi kuitenkin uusimatta, lähinnä rahojen loppumisen takia, mutta varmaan muistakin syistä.

Restauroinnin jälkeinen aika on monella tavalla jäytänyt kirkkorakennusta, niin että sen perusteellinen korjaus on käynyt välttämättömäksi. Tulevaa korjaussuunnitelmaa kaavailtaessa on mm. esitetty ajatus, että nykyinen alttaritaulu poistettaisiin ja kuorin kaksi umpeenmuurattua ikkunaa avattaisiin. Ehdotusta voidaan perustella mm. sillä, että nykyinen alttaritaulu, Fr. Westinin v. 1836 maalaama, on suhteellisen nuori tulokas, kun taas kuorin kaikki ikkunat ovat alun perin olleet avoimet. Kuorin lounaisseinällä oleva ikkuna muurattiin umpeen 1500-luvun alussa ja luoteisseinällä oleva v. 1654.

Alttaritaulun poistaminen ei merkitsisi sen tuhoamista. Taululle löydettäneen sopiva paikka jostakin muualta, ja tarpeen vaatiessa se voitaisiin vaikkapa palauttaa entiselle paikalleen. Toisin on asian laita kuorin umpeenmuurattujen ikkunoiden osalta. Niiden sisäpintaa peittävät nyt R. W. Ekmanin freskomaalauksista tunnetuimmat: Henrik piispa kastamassa suomalaisia Kupittaalla ja Mikael Agricola ojentamassa ensimmäistä Uuden Testamentin suomennosta Kustaa Vaasalle. Ikkunoiden avaaminen merkitsisi näiden maalausten tuhoutumista, ja se taas olisi tuntuva menetys niin hyvin tuomiokirkkomme kuin taidehistoriamme tai yleisen kulttuurihistoriammekin kannalta. Kysymys Ekmanin freskojen kohtalosta tullee olemaan uuden restauroinnin vaikeimpia ongelmia.

Jo ajatus alttaritaulun poistamisesta saattaa monesta tuntua kumoukselliselta. Miltä kirkko näyttäisi ilman sitä? Jonkinlaisen vastauksen kysymykseen antanee oheinen Sveitsin pääkaupungista Bernistä peräisin oleva kuva. Berniä halkovan Aare-joen korkealla rantapenkereellä kohoaa kuuluisa myöhäisgotiikkaa edustava tuomiokirkko, S:t Vinzenz-Münster. Tämä muistuttaa Turun tuomiokirkkoa pohjapiirrokseltaan, mutta vielä enemmän sisustukseltaan, kuten sen kuoriosaa esittävästä kuvasta voidaan todeta. Huomattavin eroavuus on siinä, että Bernin kirkossa ei ole alttaritaulua, joten päivä pääsee vapaasti paistamaan sisään kuoriin. Tällainen järjestely on omiaan tekemään kirkon valoisammaksi ja ilmavammaksi, ehkäpä tunnelmallisemmaksikin. Varmaan tuomiokirkkomme tähän tapaan uusittuna myös vastaisi nykyajan ihmisen kauneudentajua paremmin kuin Westinin alttaritaulu kullattuine kehyksineen ja koristelaitteineen.

Alttaritaulun tilalle on ehdotettu suurikokoista veistosta, lähinnä krusifiksiä. Oheinen kuva osoittaa, että kirkko voi olla juhlallinen ja hartautta herättävä ilman veistokuvaakin. Sen vuoksi ei ole syytä tässä asiassa liikaa kiirehtiä. Parempi on jäädä odottelemaan sellaisen taiteilijan ilmaantumista, joka on suuren tehtävän tasalla ja jonka luomus kykenee kestämään tulevienkin aikojen arvostelun.

---

misen" periaatetta pitäisi silloin toki soveltaa johdonmukaisesti muuallekin vähintään yhden äänteen verran ja kirjoittaa vaikkapa l i k k a, s a n o i ja v ö r i ä i j ä. Turun murteen ilmaiseminen kai kuitenkin on ollut tarkoitus? Kiitoksen sentään ansaitsee tärkeämmän seikan huomioon ottaminen samassa sanassa. Siinä nim. esiintyy ns. lounaismurteiden erikoisgeminaatio, joka yksinkertaisesti sanottuna tarkoittaa sitä, että konsonantti (k, p, t, s) on kahdentunut määrätapauksissa; ei siis sanota j o k e e n vaan j o k k e n.

Erittäin ominaisia Turun murteelle ovat verbien imperfektimuodot i s t u s, s a n o s, p u t o s, k a r j u s, h i h k u s jne. (eikä istui, sanoi jne.). Senpä takia odottaisikin, että tässä sananparressa esiintyisi muoto s a n o s, kun kerran esiintyy vastaava muoto p u t o s. Mistä s a n o-muoto johtuu, on vaikea sanoa. Syynä voi yksinkertaisesti olla se, että Turun murteessa on rinnakkain käytetty molempia muotoja, koska sloppuiset muodot eivät ole mitenkään yksinomaisia lounaismurteissa.

Tämän pienen tarkastelun jälkeen voidaankin palata alussa tehtyyn kysymykseen ja antaa vastaus: kaskuteosten nimissä esiintyvä sananparsi on varsin hyvää Turun murretta; pienenä kauneusvirheenä on pari kirjakielen ominaista muotoa, jotka anteeksi annettakoon turkulaisille ominaisella suvaitsevaisuudella.

LEA PYYKKÖ:

Laulu Turulle

Eivät ole runoilijat huomanneet armauttasi,
oi kaupunkini.
Jos osaisin, laulaisin sinulle oodin,
virittäisin hymnin.
Ylistäisin puistojesi puita,
kukkiesi monenmuotoista loistoa.
Huutaisin Ruissalon tammien puolesta
meren tuulille korkeaveisun.
Mustarastaan kanssa kilpaa viheltäisin hyvyyttäsi
kun toukokuu on tullut.
Korottaisin ääneni peltopyyn piirtämälle uralle
talvisella hangella metsän reunassa.
Kiitollisuuteni, rakkauteni laulaisin kotikaupungilleni.

Annat asukkaillesi
kauppatorin iloisen vilskeen,
Aurajoen venelaiturit.
Siitä en vähiten kiitä,
että tarjoat huoneet musiikin soida,
silmän ilahtua taiteiden moninaisuudesta,
ilon ja murheen, hilpeyden ja synkyyden
tulvia teattereiden näyttämöiltä.

Oi Turku!
Tänään en puutteista puhu,
mutta runoilijasi kammottavat minua.
Minua loukkaa, kun poikasi, runoilija, sanoo:
"Minun käy sääliksi Turkua."
Runoilijan katseko yltää vain patsaan pronssiin?
Voi kauniita silmiä, jotka eivät näe
patsaan vierellä työhön kulkevaa ihmistä!
Voi korvia, jotka eivät kuule lapsen touhukasta ääntä
piilipuun varjossa!
Sillä ilman ihmistä olet vain — palanen maata,
oi kaupunkini.

SUOMEN TURKU
ÅBO, VÅR STAD

Päätoimittaja - Chefredaktör: Erkki Vuori, puh. - tel. 19 575
Toimitussihteeri - Redaktionssekreterare: Eino Lehtinen, puh. - tel. 371 320
Ilmoituspäällikkö - Annonschef: Paavo Suominen, puh. - tel. 334 603
Taloudenhoitaja - Ekonomiechef: Taina Herrala, puh. - tel. 13 058, kotipuh. - hemtel. 81 114
Toimituskunnan muut jäsenet - Redaktionsrådets andra medlemmar: Tarja Flemming, Heimo Kallio, Meta Torvalds

Turkulainen 400-vuotismuisto — Eerik XIV:n vankeus Turun linnassa

Dosentti
C. J. GARDBERG:

● JUURI tänä syksynä on 400 vuotta kulunut eräästä merkittävästä tapahtumasta Turun linnassa: Eerik XIV:n vankeudesta. Siitä lähtien on tarinoita kerrottu onnettoman kuninkaan kohtalosta, ja linnan ehkä kuuluisin huone on juuri Eerikin vankila. Mutta istuiko kuningas juuri siinä huoneessa?

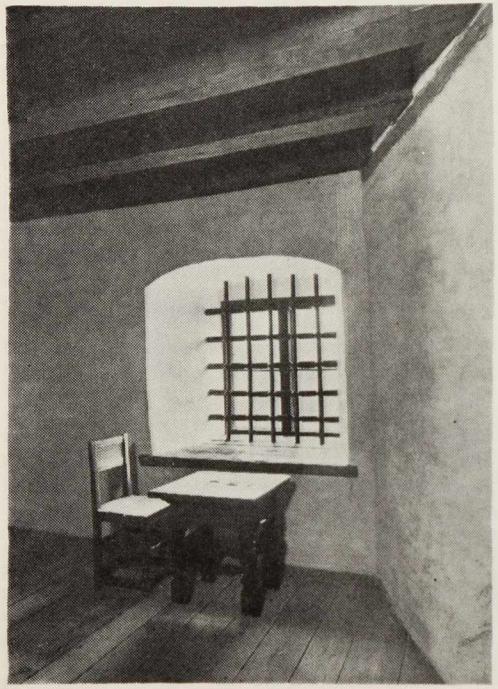

● *Eerik XIV:n vankihuone Turun linnan esilinnan kuusikulmaisessa tornissa.*

Turun linnassa on hyvin tavallista, että kävijät jo lippukassassa kysyvät Eerik XIV:n vankilaa. Kun he sitten tulevat huoneeseen, he tietävät tarkalleen mitä etsiä: merkkejä lattiassa, jotka osoittavat, miten vangittu kuningas vaelsi rauhattomasti edestakaisin, sekä tietystikin kuoppia ikkunalaudassa, ja he tietävät täsmälleen miten kuopat syntyivät: kuninkaan kyynärpäät hankasivat ne kun hän istui ikkunan vieressä ja katseli kohti vastapäisellä rannalla olevaa Tuupikkalan torppaa, jossa Kaarina Maununtytär asui voidakseen jatkuvasti nähdä tornin, jonne hänen vangittu puolisonsa oli teljetty.

Tätä taustaa vasten voi olla mielenkiintoista kysellä, tapahtuiko kaikki todella niin kuin taru kertoo. Luonnollisesti olemme vaarassa arkipäiväistää jotakin, joka monelle on ehkä kallisarvoinen aarre; toisaalta voidaan sanoa, ettei todellisuuden tarvitse aina olla värittömämpi ja vähemmän kiintoisaa.

Eerik kuningas oli perheineen ollut vangittuna Tukholman linnassa vajaan vuoden kun Juhana III elokuussa 1569 paljasti Eerikin hyväksi tehdyn salaliiton, ja hän päätti sen tähden sijoittaa veljensä varmaan säilöön turvallisen välimatkan päähän pääkaupungista. Hän valitsi Turun linnan, Suomen herttuana oloaikansa hallituspalatsin. Heinäkuun 15 p:nä 1570 Eerik ja hänen perheensä saapuivat Turkuun Ture ja Johan Bielken saattamina.

Linna ei ilmeisestikään ollut joka suhteessa varustautunut ottamaan vastaan ylhäistä vankia. Kaksi viikkoa Bielken veljesten täytyi pysyä Turussa odottamassa "kaltereita ja raudoitettuja ovia", jotka piti lähettää Tukholmasta ja jotka "tämän papukaijan säilytykseen tarpeen ovat". Tiedetään myös että levyseppä vahvisti linnanportin. Kun Bielken veljekset lopulta pääsivät palaamaan, vastuu siirtyi neljälle Juhanan herttuakauden aikaiselle uskotulle. Linnaan majoitettiin sitäpaitsi 63 aseistettua huovia, joiden yksinomaisena tehtävänä oli vartioida vangittua kuningasta.

Nyt tietystikin herää kysymys missä kuningasta pidettiin vankeuden aikana? Oliko vankilana todellakin se pieni tornihuone, jota perimätiedon mukaan näytetään sellaisena? Tähän kysymykseen voidaan suoralta kädeltä vastata kieltävästi, sillä säilyneet asiakirjat osoittavat, ettei Eerik ollut mikään yksinäisyyteen eristetty vanki oleskellessaan Turussa. Vangittunakin häntä oli kunnioitettava kuninkaallisena henkilönä, eikä häntä niin ollen voitu teljetä johonkin päälinnan kellarikerroksen pimeään ja kosteaan vankiluolaan. Hänellä oli sitäpaitsi oikeus asua yhdessä perheensä ja seuralaistensa kanssa. Senaikaisista asiakirjoista voidaan nähdä myös, että hän pariinkymmeneen henkeen nousevine seurueineen piti hallussaan suurehkoa huoneistoa, jonka sijainnista emme valitettavasti tiedä mitään. Siellä Eerikin piiri eli eristäytynyttä elämäänsä luultavasti ilman mitään yhteyttä muihin asukkaisiin. Heillä oli oma keittiö ja oma talonpito, ja jopa 3–4 kokkia vastasi siitä, että voitiin viettää siedettävää elämää mitä ruokaan tuli.

Muonitusluettelo alkaa ensimmäisenä viikkona merkinnällä "Kuningas Eerik, itse seitsemäntenä", mikä merkitsee, että varsinaiseen perheeseen Eerik mukaanluettuna kuului seitsemän henkeä. Tähän laskettiin Kaarina Maununtytär, tytär Sigrid ja pojat Gustav ja Arnold, sekä edelleen kaksi henkeä, luultavasti kuninkaan henkilökohtainen palvelija Bovik Tattare ja lastenhoitaja. Kuusi viikkoa myöhemmin, elokuun 20:nä, ilmoitetaan Eerik "itse kahdeksantena", ja tämä merkitsee, että Kaarina Maununtytär oli synnyttänyt pojan Henrikin. Luetteloon on viety lisäksi kaksi vahtimestaria, Olof Olofsson ja Michel Michelsson, sekä kamaripalvelija Joen Persson ja juomanlaskija Lasse Persson. Kolmella ensinmainitulla lienee ollut vaimonsa mukana, sillä heidät mainitaan "itse toisena". Seurueeseen kuului lisäksi neljä kokkia, sekä välskäri ja riistanampuja, jonka piti huolehtia siitä, että kuninkaan pöydässä tarjottiin tuoretta riistaa.

Seikkaperäisten tilikirjojen ansiosta saamme tietää myös mitä kuninkaallinen seurue söi. Nämäkin tiedot osoittavat, että elettiin hyvin siedettävissä olosuhteissa. Mainittakoon esimerkkinä mitä kulutettiin yhden viikon aikana elokuussa 1570: 2 tynnyriä herrain olutta ja 2 tynnyriä voudin olutta, ts. noin 480 litraa olutta, mikä tekee 70 litraa päivässä, edelleen 4 kannua etikkaa, 10 vehnäkakkua, $1^1/_2$ tynnyriä yksinkertaisempaa leipää, runsaat 26 kiloa voita, $8^1/_2$ kiloa suolaa, 133 kananmunaa, $2^1/_2$ siansivua, $1^3/_4$ tynnyriä naudanlihaa, 7 lammasta, 16 kanaa, yksi sika, 3 kappaa vehnäjauhoja, 3 kappaa kauraryynejä ja vajaat 10 kiloa lohta. Näin jatkettiin viikko toisensa jälkeen. Sitäpaitsi Eerik ja hänen seurueensa saivat uusia damasti- ja turkisvaatteita, ja kun kuningas ei halunnut juoda reininviiniä hänelle hankittiin Tukholmasta malmersia.

Tilien yksityiskohtainen kirjanpito antaa meidän siis aavistaa, että Eerikin seurue vietti siedettävää mutta tapahtumaköyhää elämää. Eräs yksityiskohta on kuitenkin jo kauan kiinnostanut tutkijoita. Tiedetään, että Eerik koko seurueineen siirrettiin Turusta Kastelholmaan elokuun 5:ntenä 1571 — siis kolmentoista Turussa vietetyn kuukauden jälkeen — koska Juhana pelkäsi, että joku venäläinen retkikunta vapauttaisi veljen vankilasta. Kuitenkin jo kaksi viikkoa aikaisemmin putosi perheen kirjoihin vietyjen jäsenten luku kahdeksasta viiteen. Kolme Eerikin lähintä seuralaista siis vietiin linnasta johonkin toiseen paikkaan.

Tässä kohdassa meidän on syytä kosketella tarua Eerikin oleskelusta tornissa. Kun tiedetään, että Juhani pelkäsi venäläisten hyökkäystä, voidaan ajatella, että hän ehkä nyt antoi teljetä veljensä kuusikulmaiseen torniin, jotta tämä olisi varmassa tallessa kunnes voitaisiin järjestää kuljetus turvallisemmalle seudulle. Ne kolme, jotka jo nyt vietiin pois linnasta olivat ehkä Kaarina Maununtytär ja kaksi vanhinta lasta. Saattaa olla, että koko tarinasikermä erotetuista puolisoista on saanut alkunsa näistä kahdesta viikosta.

Kauan oletettiin, että Juhanan pelko venäläistä retkikuntaa kohtaan oli ensisijassa liioitellun epäluulon seurausta, mutta parikymmentä vuotta sitten saatiin samanaikaisista venäläisistä lähteistä todisteita siitä, että hänen pelkonsa oli aiheellista. Eerikin oli nimittäin onnistunut päästä Turussa kosketukseen erään tulkin kanssa, joka syksyllä 1570 asui linnassa; hän seurasi ruotsalaisten lähetystöä Venäjälle. Kun lähetystö saapui päämääräänsä, tulkin onnistui saada salainen audienssi tsaari Ivanin luo, ja tällöin hän esitti Eerikin avunpyynnön. Tulkki sai mukaansa kirjeen, joka piti salakuljettaa vangitulle Eerikille, mutta kun hän palasi Tukholmaan tapaamatta Eerikkiä paluumatkalla, kirje joutui Juhanan käsiin ja vaarallinen yhteys oli paljastettu. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että Juhana kiiruhti eristämään arvokkaan vangin pitääkseen sitten mahdollisimman pian huolta siitä, että tämä vietiin varmemmalle säilytysseudulle.

● *Turun linnan entistämistöiden aikana otettu kuva kauniista ikkunasta, joita Juhana herttuan uudistustöiden aikana tehtiin vihdoin runsaasti linnan ulkoseinillekin. Eerik XIV perheineen sai viettää niinmuodoin enimmän aikansa valoisissa huoneissa.*

Tämän jälkeen voidaan kysyä, eikö huone, joka kulkee Eerik XIV:n vankilan nimellä, kaikesta huolimatta olisi ollut kuninkaallisen vangin huone, olkoonpa aika vaikka niinkin lyhyt kuin kaksi viikkoa. Ikävä kyllä on vastaus tähänkin kysymykseen kielteinen. Ei ole näet epäilystäkään, että joskus 1880-luvulla museota perustettaessa, vaihtui se huone jossa Eerik perimätiedon mukaan oli istunut.

Huone, jota alunperin tarkoitettiin, ei nimittäin ollut nykyinen vaan sen alapuolella oleva, museon rahakammio. Vuodelta 1770 olevat mittauspiirustukset antavat tästä yksityiskohtaiset tiedot. Tekstissä sanotaan selvästi, että nykyinen rahakammio oli Eerik XIV:n vankila, ja sitäpaitsi huoneen muotokin puhuu tämän puolesta. Huoneessa oli nimittäin kaksinkertaiset muurit siten, että holvattu käytävä kulki sen joka puolella. Keskelle muodostui pieni kamari, joka oli aivan umpio ja jonka ikkunat olivat vain käytävään. Jos Juhana todellakin halusi eristää veljensä, tämä huone oli epäilemättä sopivin koko linnassa. Se oli huomattavasti lämpimämpi ja siedettävämpi kuin kellarikerroksen vankiluolat, mutta samalla se oli täysin erillään ulkomaailmasta. Valitettavasti kuusikulmaista tornia muutettiin jo 1700-luvun lopulla niin perusteellisesti, ettei vankilahuoneen palauttaminen vanhaan asuun enää käy päinsä.

Mutta, kysyy joku, kuinka sitten on niiden maankuulujen jalanjälkien ja ikkunalaudan kuoppien laita? Niin, en käy tässä paljastamaan karua todellisuutta, haluan vain huomauttaa, että Gripsholmin linnan Eerik XIV:n vankilasta ovat löydettävissä samat jalanjäljet. Myös muutamissa Tanskan linnoissa on ruhtinaitten vankiloita, joissa on aivan samoja yksityiskohtia; jalanjäljet lattiassa todistavat kuinka ylhäissukuinen vanki rauhattomasti vaelsi edestakaisin seinästä seinään. Tämä osoittaa meille, että lattian ja ikkunalautojen merkit voidaan laskea kuuluviksi kansantarinoitten maail-

Turun raviurheilulla on ollut jatkuvaa alamäkeä

"Rilli", sinulla on tiettävästi joitakin kirpeitä mietteitä Suomen raviurheilusta, tällä palstalla voit puhaltaa ne taas kertaalleen ulos.

TAPASIN jokin aika sitten vanhan ystävän, joka taputti selkääni ja tokaisi: – Kyllä sä likka totisesti olit oikeassa silloin 60-luvun alussa, kun pauhasit raviurheilun puolesta ja kirjoitit, että meillä Suomessakin raviurheilu tulee olemaan se urheilulaji, joka kehittyy nopeimmin lähimmän kymmenen vuoden aikana. Kun kirjoitin noihin aikoihin lämminveristen hevosten puolesta, pitivät etenkin maalaisisännät minua melkein petturina ja kun joku uskalsi romuttaa aatteellisuutta ja raviurheilun maaseutukeskeisyyttä, tukittiin häneltä suu ja kalautettiin kepillä päähän.

TÄNÄÄN raviurheilu elää Suomessakin voimakasta nousukautta. Siitä on kehittynyt koko kansan tai paremminkin kaikkien kansalaiskerrosten yhteinen huvi, joka tarjoaa vauhtia ja jännitystä sekä suuria seteleitä. Vaikka rämmimmekin vielä kaukana kansainvälisestä tasosta, tulemme pikku hiljaa perässä ja kuromme rakoa umpeen. Yleisömäärät ovat lisääntyneet, raviurheilu on siirtynyt maaseudulta asutuskeskuksiin ja sitä pyörittää raha. 1960 järjestettiin ensimmäinen kilpailu lämminveristille ja niihin osallistui kahdeksan hevosta. Tuolloin lämminverisiä oli maassamme noin 30. Nyt niitä on toista tuhatta ja lämminveristen suhde kilpahevosten määrästä kasvaa jatkuvasti. Totalisaattorin kokonaisvaihto tulee tänä vuonna olemaan noin 6,5 miljoonaa markkaa. Ennustukset ovat käyneet toteen.

AATTEEN miehet ovat vieneet raviurheiluamme eteenpäin, se täytyy myöntää, mutta ne, jotka ovat ymmärtäneet yhdistää aatteeseen liikemiesperiaatteet, ovat onnistuneet parhaiten. Yleisölle oli luotava viihtyisät ravikehykset, että se saatiin liikkeelle. Siellä, missä uskallettiin tehdä velkaa ja rakentaa raviradoille katsomot, on saatu kansa liikkeelle ja raha pyörimään. Näin esim. Forssassa ja Porissa. Ne, jotka ovat nukkuneet, nukkuvat edelleen ja siitä unesta on vaikea herätä. Pyrkimyksenä on keskittää raviurheilu tulevaisuudessa muutamille keskusradoille ja tässä kilvassa jäävät auttamattomasti ne, jotka eivät ole käyttäneet etsikkoaikaansa tai aivojaan riittävän ajoissa. Kyläkisat ja hankiravit eivät kuulu tähän aikaan. Niiden puolesta on turha taistella perinteisiinkään vedoten.

Raili Uitto

RAVIURHEILUMME johdon, lähinnä Ravirenkaan, on nyt keskityttävä löytämään keinoja yhä suurempien yleisömäärien saamiseksi katsomoihin, sen pitää käyttää varojaan mainontaan ja tuomariston kouluttamiseen, totohenkilökunnan lisäämiseen, ajokulttuurin kehittämiseen ja valvomiseen, ratojen turvallisuuteen, kansainvälisten kontaktien ylläpitämiseen ja oikeaan informointiin. Tiedotusongelmat ja uutispimennykset ovat olleet jo riittävän kauan raviurheilusta kirjoittavien henkilöiden työtä jarruttamassa. Ravitoimittajat kaipaisivat myös enemmän hevosurheilun teknistä tietoutta ja alan kirjallisuutta, jota meillä ei ole saatavissa lukuunottamatta "lapsekkaita satukirjoja niille, joille riittää komeiden hevosten kuvien katselu". Tieto on täytynyt vuosien mittaan hankkia lähes yritysten ja erehdysten avulla. Lisäksi ravitoimittajien työtä on pidetty lähinnä pilipalihommana, jota tehdään muiden töiden ohella ja kun muilta "tärkeimmiltä" juttuhommeleilta aikaa liikenee. Kateeksi käy ruotsalaisia ja tanskalaisia kolleegoja ja heidän asiantuntemustaan. Lämpimät sanat hevosyhdistysten kokouksissa eivät meitä pahemmin liikuta, kun väliajat saa pyyhkiä sylkeä silmiltä.

Entäpä Turun asema raviurheilussa? Olet kiertänyt maata ja Pohjanmaata – aikaisempi kotiseutusi – vertailuja ja mahdollisuuksia, joita Turulla mielestäsi olisi?

TURKU on hyvä esimerkki paikkakunnasta, missä etsikkoaikaa ei ole käytetty hyväksi. Täällä on ollut ja on vieläkin monta aktiivista raviurheilumiestä, jotka ovat koettaneet viedä asiaa eteenpäin, mutta sen jälkeen kun kaupunki osti vuonna 1956 vuokraoikeuden nykyiseen Turun ravirata-alueeseen, Turun raviurheilu on ollut jatkuvaa alamäkeä. Viimeiset suurajot – kuninkuusajot pidettiin Turussa 1963, mutta sen jälkeen täkäläinen raviurheilu on elänyt tekohengityksellä. Ei ihme, jos ne, joilla olisi ollut uskallusta ja kaukonäköisyyttä, ovat nyt katkeria. Turku on jäänyt Käpylä–Forssa–Pori kiilan sisään ja nähdäkseni tekee väkivaltaista kuristuskuolemaa kolmen suuren saartamana. Jos Turun kaupungilla olisi ollut vähääkään halua tai yhteistyöhenkeä täkäläisen maakunnan ravimiesten kanssa, olisi Turussa nyt komea katsomo ja raviurheilu keräisi täällä suuret määrät pelaavaa väkeä hippokselle. Missä ovat nyt ne perinteet, joita täällä niin palavasti vaalitaan? Turkuhan oli talvisotaan saakka Suomen vetävimpiä ja suurimpia ravipaikkakuntia ja hippodromi kesäradoista Suomen korkealuokkaisin. Muuallapäin palataan takaisin luontoon tai ainakin yritetään luoda sille mahdollisuudet. Turussa ihmiset tyrkätään museoihin nuuhkimaan vanhaa ja muistelemaan kaiholla aikoja entisiä. Luultavasti täällä saisi paremmin varoja hevosmuseon perustamiselle. Pidetään mielessä, kun asia tulee ajankohtaiseksi.

Hevoset ja ravi eivät toki ole ainoat keppihevosesi. Muualta muuttaneena voit ehkä myös analysoida tunteitasi Turkuun. Miten olet sopeutunut tähän Auran kaupunkiin? Ja jos löydät jotakin negatiivista kaupungistamme, mitä se olisi ?

OLEN sopeutunut, kun olen sopeuttanut. Olen viettänyt Turussa seitsemisen vuotta, mutta vieläkään en ole tänne kotiutunut. Kesäisin viihdyn täällä jopa erinomaisesti. Turku on mielestäni Suomen kaunein kesäkaupunki. Mutta muuten tämä kaupunki on hyvin sisäänpäin lämpiävä ja tunkkainen. Olen ennenkin verrannut Turkua piipunpolttajan huoneeseen, jonne tulee raitista ilmaa vasta silloin kun joku ulkopuolinen raottaa ovea. Turkulainen koti on myös hämmästyttävä sekoitus kristallikruunua ja tekokukkaa.

TURUSSA ei myöskään ole suuriakaan mahdollisuuksia niillä, jotka ajattelevat toisin kuin "virallinen" mielipide. Mattivimparit potkitaan täällä kyllä hengiltä ennemmin tai myöhemmin ja yleisönosastojen kirjoitusten hurskasteleva kaksinaismoraali on kuvottavampaa kuin missään muualla Suomessa. Pohjalaisiin verrattuna täkäläiset ihmiset ovat kieroimpia ja valheellisimpia. Ollaan edessä makeita, mutta takana isketään olan takaa. Mutta tästä huolimatta olen tavannut täällä paljon mukavia, hiljaisia työmuurahaisia, jotka eivät pidä suurta ääntä itsestään. Etenkin nuoret ovat täällä hauskoja ja rehtejä ja heidän joukostaan olenkin saanut oikeastaan ainoat turkulaisystäväni. Mutta hämmästyttävän paljon on niitä, joille on tärkeintä saada kuvansa kerran viikossa lehteen ja tuntea, että siinä esittäytyy jälleen Auran kaupungin komein, tärkein ja vaikutusvaltaisin alansa edustaja. Ja näkyypä tämän turkulaistavan oppivan muualtakin tänne muuttaneet, kuten kuvasta näkyy.

PROFESSORI Kaarlo Hartiala, Turun yliopiston fysiologian professori – nyttemmin yliopiston rehtori – luennoi innostuneena:

– ... niin, missä kulkeekaan nykyään inhimillisen tietämisen raja...!

Huuto luentosalin takapenkiltä:

– Kateederin ja auditoriumin välissä!

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

- **RAILI UITTO tunnetaan raviradoilla ja toimittajapiireissä. Monet seuraavat hänen totalisaattorivihjeitään ravipalstalla TS:ssa ja ehkä voittavatkin. "Rilli" itse sijoittaa toisin kuin oma veikkauksensa – ja manaa sitten. Raili Uitto, nimimerkki Liinaharja on Suomen ravitoimittajien yhdistyksen perustajia ja nykyinen sihteeri. Hän tietää paljon ravureista, niiden kunnosta ja ennätyksistä. Lisäksi hän toimii aktiivisesti Turun sanomalehtimiesyhdistyksessä, kirjoittelee nasevaa tekstiä ja on muutenkin puuhakkaan tuntuinen, moderni poikamiestyttö, ts. itsellinen, työtätekevä naisihminen.**

---

maan; ne kuuluvat ruhtinaan vankilahuoneen välttämättömään rekvisiittaan.

Mutta palatkaamme takaisin Eerikiin ja hänen perheeseensä. Elokuun viidentenä 1571 seurue jätti Turun lähimpänä päämääränään Kastelholma. Turkuun jäi jäljelle vain runsaan vuoden ikäinen poika Henrik, joka luultavasti oli sairaalloinen. Hän kuoli seuraavan vuoden syksyllä, ja hänet haudattiin tuomiokirkkoon linnan kanuunoitten ampuessa kunnialaukauksia. Kastelholmassa Eerik ja hänen seurueensa viipyivät kolme kuukautta, minkä jälkeen matka jatkui Gripsholmiin, jonne saavuttiin joskus joulukuun alkupäivinä. Puolentoista vuoden ajan perhettä pidettiin siellä, ja vartiointi oli huomattavasti tiukempaa kuin Turussa. Kesäkuussa 1573 seurasi uusi vaihe: Eerik perheineen siirrettiin Västeråsiin, uuteen asemapaikkaan matkalla kohti loppua. Nyt hänen asemansa alkoi tulla yhä vaikeammaksi. Vajaat kaksi viikkoa Västeråsiin saapumisen jälkeen hän kirjoitti lyhyen rivin muistikirjaansa: "Vaimoni väkivalloin riistetty minulta". Tämä merkitsi, että hänen vankeutensa viimeinen vaihe oli alkanut. Kun Juhana päätti erottaa aviopuolisot toisistaan, lienee hänen tarkoituksensa ollut estää Eerikiä saamasta enempiä perillisiä, jotka tulevaisuudessa voisivat esittää vaatimuksia Ruotsin kruunuun.

Eerik uskoi kauan, että Kaarina edelleen oli Västeråsin linnassa, ja tammikuussa 1574 kirjoitetussa järkyttävässä kirjeessä hän kertoo, kuinka hän oli huutanut tätä saamatta vastausta. Eerik ei silloin tiennyt, että Kaarina jo monta kuukautta aikaisemmin oli viety toiselle paikkakunnalle ja ettei Eerik enää koskaan näkisi häntä. Västeråsista Kaarina oli lapsineen lähetetty Tukholmaan, ja sieltä Juhanan sihteeri Bertil Eriksson saattoi hänet heinäkuussa 1573 Ahvenanmeren yli Turun linnaan, josta nyt toisen kerran tuli hänen vankilansa. Sillä Kaarina oli pidettävä vankina niin kauan kuin Eerik eli ja voi esittää vaatimuksia kruunuun.

Neljä vuotta Kaarina Maununtyttären lapsineen oli pakko viipyä Turun linnassa. Hänet vapautettiin vasta kun Eerik oli kuollut kevättalvella 1577, ja hän sai silloin Juhana III:lta Liuksialan kartanon Kangasalta. Hänellä oli tällöin edessään elämänsä viimeinen vaihe, josta oli tuleva pisin, 35 vuotta Suomen sisämaassa.

Kaarina Maununtyttären kuolema vuonna 1612 ja hänen hautaamisensa Turun tuomiokirkkoon seuraavana vuonna olivat turkulaisille merkittäviä tapahtumia; eräs aikakausi oli kulunut loppuun. Vuotta aikaisemmin oli kuollut Kaarle IX, ja häntä oli seurannut valtaistuimelle nuori Kustaa II Adolf. Kaksi vuotta myöhemmin kohtasi Turun linnaa suuri tulipalo, joka muutamassa tunnissa hävitti sen, mikä päälinnassa kuului yhteen Kustaa Vaasan ja hänen poikiensa kanssa, ensi sijassa kaikkien niiden huoneiden sisustuksen, jotka oli rakennettu 1500-luvun puolivälissä. Samanaikaisesti harveni niiden joukko, joilla oli henkilökohtaisia muistoja Kustaa Vaasan perheestä. Muutamassa vuodessa siirtyi vanhempi Vaasa-kausi historiaan, ja uusi aika tuli tilalle. Kun olivat kyseessä kuningasvierailut ja dramaattiset tapahtumat Turussa, ei 1600-luku voinut kilpailla 1500-luvun kanssa, ja vanhemman Vaasojen ajan täytyy sen takia vähitellen olla tuntunut epätodelliselta ja kaukaiselta. Mutta se eli varmasti vielä kauan suusta suuhun kulkeneissa tarinoissa; kerrottiin Kustaa Vaasan pitkästä vierailusta, nuoresta Juhana herttuasta, Kaarle herttuan verisestä kostosta eikä varmasti vähiten Eerik XIV:stä ja Kaarina Maununtyttärestä.

• Parikymmentä vuotta sitten oli "tavanmukainen" ravikuningas ori Akapeetus.

TURUN kunnalliselämässä on vuosien ja vuosikymmenien aikana ollut naisia ja miehiä, joiden panos yhteisten asioiden hoitamisessa on ollut erittäin merkittävä. Tavallisesti tämä toiminta rajoittuu yhteen sukupolveen, mutta on myös tapauksia, joissa kunnallisten kysymysten harrastus on siirtynyt isältä pojalle. Turusta voidaan mainita sellaiset nimet kuin puuseppä Mooses Lehtinen ja toimittaja Eino Lehtinen, kansakoulunopettaja Oskari Santalahti ja hovioikeudenneuvos Olavi Santalahti sekä kansanedustaja ja eduskunnan nykyinen puhemies Rafael Paasio ja matkailusihteeri, valt.maist. Pertti Paasio. Kaksi viimeksimainittua ovat edelleen mm. kaupunginvaltuuston jäseniä, mutta hovioikeudenneuvos Santalahti ja toimittaja Lehtinen ovat siirtyneet "eläkkeelle" eniten työtä ja huolta aiheuttavista luottamustoimista.

ISÄSTÄ POIKAAN

Oskari Santalahti

Ohjelmapäällikkö
JORMA VUORI:

Mooses Lehtinen

SENIORIT Lehtinen ja Santalahti aloittivat kunnallisen toimintansa jo vuosikymmeniä sitten. Loimaalla v. 1878 kyläsepän poikana syntynyt ja Turkuun v. 1897 muuttanut Lehtinen valittiin Turun kaupunginvaltuustoon tammikuussa v. 1919, opettaja Santalahti 10 vuotta myöhemmin. Puuseppä Lehtinen oli syksyllä v. 1918 perheineen muuttanut Nummenmäelle ja näinollen hänestä tuli Kaarinan kunnan asukas. Vaalista valitettiin. 16. 3. 1920 antamallaan päätöksellä Korkein Oikeus katsoi, ettei Lehtinen Kaarinassa asuvana voinut olla Turun kaupunginvaltuutettuna. Päätöksestä oli Lehtiselle eräässä mielessä hyötyä, sillä hänelle jäi nyt enemmän aikaa kansanedustajan tehtävien hoitamiseen. Hänet oli valittu sos.dem. vaaliliitosta kansanedustajaksi v:ksi 1919–1921.

KUNNALLISEEN toimintaan puuseppä Lehtinen tuli uudelleen mukaan v. 1924, jolloin hänet torpanomistajien vaaliliitosta valittiin Kaarinan kunnanvaltuustoon. Myöhemmin valinta tapahtui sosialidemokraattien vaaliliitosta. Ansiokkaana kunnallismiehenä hänelle uskottiin valtuuston puheenjohtajan nuija v. 1927 sekä vuosina 1931–38. Hänellä oli muitakin kunnallisia luottamustoimia, mm. Kaarinan palolautakunnan puheenjohtajuus ja jäsenyys Nummen koulun uuden koulutalon rakennustoimikunnassa. Kaarinan kunnan osalta luottamustoimet päättyivät 1. 1. 1939 tapahtuneen Kaarinan esikaupunkialueiden Turun kaupunkiin liittämisen takia. Poikkeuksen teki Kaarinan historiatoimikunnan puheenjohtajuus, joka päättyi v. 1957, jolloin historian neljäs ja viimeinen osa ilmestyi.

TURKULAISENA jatkui puuseppä Lehtisen kunnallinen toiminta v:sta 1939. Turun kaupunginhallituksen jäsen hän oli vv. 1940–1945. Näinä vuosina hän oli kaupunginhallituksen edustajana eri lautakunnissa ja hoiti muitakin luottamustehtäviä. V. 1945 vaaleissa hän tuli valtuuston varajäseneksi, ja kun maalari Kaarlo Tamminen v. 1947 valittiin kaupungin kansakoulujen taloudenhoitajaksi, puuseppä Lehtinen tuli hänen tilalleen valtuustoon, missä hän oli v. 1948 loppuun saakka.

* * *

PUUSEPPÄ Lehtisen poika, toimittaja Eino Lehtinen saavutti v. 1928 vaalikelpoisuuden ja äänioikeuden. Hän täytti mainittuna vuonna 24 vuoden iän. Samantien hän myös ponnahti pinnalle, sillä hänet valittiin sosialidemokraattien vaaliliitosta Kaarinan kunnanvaltuutetuksi. Luottamustoimi alkoi v. 1929 alusta, joten isä ja poika toimivat samanaikaisesti kunnanvaltuutettuina 10 vuoden ajan.

TURUN kaupungin kunnallisissa luottamustehtävissä toimittaja Lehtinen on ollut v:sta 1939 lukien. Lauta-, johto- tai toimikuntien jäsenyyksiä kertyy vuosien varrelta puolisensataa. SKDL:n vaaliliitosta valittuna kaupunginvaltuutettuna hän toimi vv. 1946–1964 ja varavaltuutettuna sen jälkeen kolme vuotta. Kaupunginhallituksen jäseneksi hän tuli syksyllä v. 1951 ja oli yhtäjaksoisesti mukana v. 1968 loppuun, jolloin kieltäytyi jatkamasta luovuttaakseen paikkansa nuoremmille. Pitkä päivätyö oli takana: kaupunginvaltuustossa 19 vuotta ja kaupunginhallituksessa yli 17 vuotta sekä kaupunginhallituksen edustajana sairaalalautakunnassa 16 v., palolautakunnassa 15 v. ja teatterilautakunnassa 8 v. Kuluvan vuoden päättyessä toimittaja Lehtinen on ollut kunnallisissa luottamustehtävissä 42 vuotta, josta ajasta 10 vuotta Kaarinan kunnassa. Tällaiseen saavutukseen ei monikaan yllä. Edelleenkin hän on mukana yleiskaava-, Turun-päivän-, historia-, kaupunginsairaalan kehittämis-, taloussuunnittelu- ja asuntotuotantotoimikunnissa sekä verotuksen tutkijalautakunnassa. Kunnallisista ansioistaan toimittaja Lehtiselle myönnettiin v. 1964 Turun kaupungin kunniaplaketti.

TÄSSÄ yhteydessä ei kuitenkaan sovi unohtaa toim. Lehtisen työtä sanomalehtimiehenä. Erittäin tunnettu hän on nimenomaan pakinoitsijana. Kukapa ei muistaisi "Eskoa", jota luettiin mielenkiinnolla poliittisten vastustajienkin riveissä. Hän ei kirjoittanut otsa rypyssä, vaan huumori pilkahteli piristävänä lukijan iloksi. Valtion sanomalehtimieseläkkeen v. 1968 saaneena hän harrastustyönään hoitaa "Suomen Turun" toimitussihteerin tehtäviä ja on alusta alkaen Turku-seuran hallituksen jäsen.

* * *

TOINEN isä, joka oli puuseppä Lehtisen kanssa samanaikaisesti Turun kaupunginhallituksen jäsenenä, oli opettaja Oskari Santalahti. Hän oli syntynyt Merimaskussa v. 1880 maanviljelijä Sandeliuksen poikana. Turkulaiseksi hän tuli v. 1904, jolloin hänet valittiin opettajaksi Snellmanin kansakouluun. Mainitun koulun johtajaksi hän tuli v. 1920. Turun Suomalaisen Yhteiskoulun pojat vuosikymmenien takaa muistavat myös opettaja Santalahden, joka vv. 1905–1944 toimi voimistelunopettajana. Turun ruotsalaisen lyseon voimistelusalissa on allekirjoittanutkin vuodattanut monta hikipisaraa op. Santalahden komennossa. Mukava ja rehti mies, oli meidän poikien lausunto hänestä. Jonkin aikaa hänellä oli vielä kolmaskin virka, sillä vv. 1921–27 hän oli iltakouluna toimineen Turun Ammattikoulun johtajana.

TOIMELIAANA ja pidettynä miehenä op. Santalahti joutui monin tavoin mukaan turkulaisiin rientoihin. Kunnallisen toiminnan hän aloitti v. 1929, jolloin hänestä tuli kokoomuspuolueen kaupunginvaltuutettu. Kaupunginhallituksen jäsenenä hän oli vv. 1932–33 sekä vuosina 1938–1944, urheilulautakunnassa vv. 1931–1944 ja huoltolautakunnassa vv. 1934–1944 eli kuolemaansa saakka. Huoltotyö olikin hänen sydäntään lähellä. Huoltolautakunnan toimintaan hän otti osaa erittäin aktiivisesti ollen vv. 1937–1944 alkoholistihuoltojaoston puheenjohtajana sekä huoltoosaston ja irtolaishuoltojaoston varapuheenjohtajana.

* * *

Eino Lehtinen

Olavi Santalahti

ISÄN innokas toiminta tarttui myös poikaan, nykyiseen hovioikeudenneuvos Olavi Santalahteen, jota jo varsin nuorena kiinnostivat yleiset asiat ja nimenomaan Turku. Viimeiset 20 vuotta kaupunki on ollut hyvin keskeisenä hänen elämäntyössään. Ensimmäinen kunnallinen luottamustoimi oli vaalilautakunnan puheenjohtajuus v. 1936. Keskusvaalilautakunnan varapuheenjohtajaksi hänet valittiin v. 1939, puheenjohtajaksi majoituslautakuntaan v. 1944 ja työnvälityslautakuntaan v. 1945. Kunnallispolitiikka kiinnosti ja siksipä hän kieltäytyi kansanedustajaehdokkuudestakin v. 1945, jona vuonna tuli kaupunginvaltuutetuksi, kolme vuotta myöhemmin myös kaupunginhallituksen jäseneksi. Kun hänet kaiken lisäksi valittiin valtuuston kokoomusryhmän puheenjohtajaksi, hän joutui täydellä todella mukaan sodanjälkeisten vuosien varsin kiihkeään kunnalliselämään. Mutta annetaanpa hovioikeudenneuvos Santalahden itse kertoa:

"1950- ja 60-luku ovat olleet Turulle valtavan kasvun ja kehityksen vuosia ja on ollut erinomaisen mielenkiintoista olla mukana tästä kehityksestä päättämässä. Vastuu on ollut suuri ja virheitäkin on tehty, sen olen valmis myöntämään. Mutta aina olen vilpittömästi pyrkinyt edistämään kokonaisuutta, jossa henkinen ja aineellinen puoli ovat tasapainossa. Olosuhteista on johtunut, että usein olen joutunut esiintymään henkisen kulttuurin puolesta niin voimakkaasti, että jotkut talousmiehet ovat jopa syyttäneet minua liiasta kulttuurimielestä. Kulttuuriasioissa me tavallisesti Eino Lehtisen kanssa löysimmekin toisemme. Niinpä yhdessä taistelimme määrätietoisesti uuden teatteritalon aikaansaamiseksi. Wäinö Aaltosen museohanketta olin myös alkuunpanemassa ja kiirehtimässä, kun Tampere oli viemäisillään koko kokoelmat. Kävin monia neuvotteluja akateemikko Aaltosen kanssa. Kuvataiteeseen olen aina teatterin ohella ollut kiinnostunut ja niinpä olin jäsenenä kaupungin taideostotoimikunnassa noin 15 vuotta ja lopuksi myös kuvataiteiden asemaa Turussa tutkimaan asetetussa toimikunnassa, jonka ehdotuksesta perustettiin kuvataidelautakunta. Vanhan Turun kulttuuri- ja kauneusarvojen säilyttäminen on aina ollut sydäntäni lähellä. Yritin kuitenkin parhaani mukaan taistella myös kaupungin järkevän taloudenhoidon puolesta. Rafael Paasio lausui kerran puheenvuoroni jälkeen: "Santalahti oli taas bravuurinumerossaan". Sillä kertaa olin puoltanut kunnallisen liikenteen kehittämistä yksityisyritteliäisyyden pohjalta.

Vaikeimpia aikoja ovat olleet suuret palkkataistelut lakkoineen ja lakon uhkineen. Sellaisissa tilanteissa turvaudutiin epätavalliseen menettelyyn ja asiat ratkaistiin tosiasiallisesti n.s. 'korkean tason neuvotteluissa', joihin osallistuivat vasemmistosta Paavo Aitio ja Rafael Paasio sekä porvareista Nils Berg, Uuti Palaja ja minä, siis kaikki valtuustoryhmien puheenjohtajat kaup.johtajan puheenjohdolla. Mielenkiintoisia ja jännittäviäkin ovat olleet uuden kaupunginjohtajan vaalia edeltäneet ajat. Näitä vaaleja sattui kohdalleni kolme ja valituiksi tulleet olivat kaikki ehdokkaitani."

NUORILLE on tehtävä tilaa. Tämän ymmärsi myös Olavi Santalahti, joka vuoden 1968 kunnallisvaaleissa kieltäytyi asettumasta ehdokkaaksi. Valtuuston toisena varapuheenjohtajana hän lopetti varsinaisen kunnallispolitiikan oltuaan jäsenenä valtuustossa 23 vuotta ja kaupunginhallituksessa 20 vuotta. Rakkaus teatteriin on kuitenkin säilynyt ja niinpä hän on edelleenkin teatterilautakunnan puheenjohtajana, joksi hänet valittiin lähes 15 vuotta sitten. Ja sitten jälleen hänen henkilökohtaista tilitystään:

"Rasittavuudestaan huolimatta on osallistumiseni Turun kunnalliseen elämään ja Turku-harrastukseni suuresti rikastuttanut elämääni. Rikas-

• *Fil.maist. Irja Sahlberg kuvailee kirjoituksessa joulunajan viettotapoja, ajan, joka ylti Tuomaanpäivästä Nuutinpäivään. Entisinä aikoina ei niissä ollut suurtakaan eroa maalla ja kaupungissa. Kirjoittajalla on ollut mm. käytettävänään v. 1851 Turussa syntyneen Anna Holmberg-Petersenin lapsuudenajan muistelmia. Saadaan monenlaista lisätietoa kuusa- ja kaasa-nimisistä leivonnäisistä (vrt. Suomen Turku n:o 4/1969). Joulupöydän antimia ovat jo varhain olleet kinkku ja lipeäkala, samoin riisipuuro ja puolikuunmuotoiset joulutortut. Ruuat jätettiin yöksi pöydälle, jotta voitiin sen antimia käyttää jouluaamuna ennen kirkkoon lähtöä. Kirjoittaja lisää, että toimenpiteellä oli toinenkin tarkoitus. Joulupöytä varattiin myös vainajille, joiden uskottiin vierailevan yöllä kodissa. Vanhempina aikoina jopa vuoteetkin luovutettiin edesmenneille talonväen nukkuessa oljilla. Jouluolkia otettiin mukaan kirkkoonkin tulipalovaaraa ja kieltoja uhmaten. Kiellon tästä on Turun tuomiokapituli antanut niinkin myöhään kuin v. 1830.*

Kirjoittaja kertoo myös lattialle sirotetuista havuista, joulukuusesta ja -kynttilänteosta ym. sekä erilaisista koristeista kuten Tuomaanrististä ja joululinnusta. Joululahjoihin totuttiin verraten myöhään. Kirjoitus päättyy kuvaukseen Tapaninajosta ja -lauluista sekä Nuutinpukeista, jotka kiersivät talosta taloon niin rehvakkaasti, että todella koettiin juhla-ajan päättyminen. Nuutinpukki-perinne elää vielä Turunmaan saaristossa. Kuvasta näemme, että tavat ovat siistiytyneet, kun perinnettä nykyisin ylläpitää tavallisimmin varhaisnuoriso.

Fil.mag.

IRJA SAHLBERG:

Julhalm också i Domkyrkan Mat åt döda i helig natt

Hyvä Tuomas joulun tuopi, paha Nuutti poijes viepi, säger ett finskt ordstäv. Julfriden ingick alltså Tomasdagen, och "Knut körde julen ut". Ända till 1600-talets slut var Knutsdagen den 7 januari, dagen efter Trettondagen, Heliga tre konungars dag. Till Tomas skulle alla vardagsarbeten vara undanstökade, då skulle t ex julveden vara huggen och då skulle spinnrockarna ställas undan. Tomasdagen var man redan färdig med många julförberedelser. Julölet, som också i fattigare hem var starkare och omsorgsfullare bryggt än vardagsölet, skulle vara tappat på tunna, och julljusen var naturligtvis stöpta.

Så bjöd gammal hävd på landet och vi vill tro att den följdes också i borgarhemmen i Åbo under äldre tider. Livet levdes ju i staden i samma rytm som på landet, beroende på att det för en hel del borgare var grundat på självhushållning.

Julbaket förrättades naturligtvis först dagarna närmast före julaftonen. En särskild roll spelade i bondgårdarna den stora, hårt saltade jullimpan — julleivon som den kallades i Kimito — som inte rördes fastän den låg på bordet underst i "julhögen" över högtiden, utan sparades till våren. Somliga tog smulor av den i såvackan, och det kunde hända att korna fick en del av den, när de första gången fördes ut på bete. Man trodde att julbrödet bragte välsignelse, gav god skörd och höll boskapen frisk under sommaren.

Det kan väl tänkas att många stadsbor, i synnerhet de som hade sina rötter på landet, förfor på samma sätt. Det fanns ju ännu mot slutet av 1800-talet knappt den gårdsägare i vår stad som inte hade egna kor och även andra husdjur, och i äldre tid bedrev borgarna också jordbruk för eget behov.

De i Sverige vanliga julbröden av olika form, de s.k. kusarna, som nu för tiden bakas också i våra hem, har veterligen inte varit kända på landsorten hos oss i äldre tid, varken i det finska eller det svenska Finland. Men två bagarmästare av gamla stammen, Ernst Blom (f. 1866, d. 1949) och Matti Pelander (f. 1874, d. 1961), har berättat att yrkesbagarna i Åbo till jul bakade åt sina kunder långa "kusar" och runda bröd med hakkorsliknande dekor, vilka de kallade "kasar" (bild). För ett antal år sedan fick Åbo historiska museum av professor Ejnar Petersen-Dyggve i Danmark de barndomsminnen från Åbo, som han uppmanat sin mor, fru Anna Petersen att teckna ner. Anna Lovisa Josephina Petersen, född 1851, var dotter till snickarmästaren Nils Gustaf Holmberg i Åbo. I sin skildring av julen nämner hon dessa julbröd:

"Från bagaren fick man alltid en sändning, som gåva, som vanligtvis bestod av en 'kusa' og en 'kasa' med fläta i midten. Bröden voro omkring 1/2 eller 3/4 aln i längd och bredd, kanske större". De teckningar som hon fogat till beskrivningen visar att bröden var alldeles likadana som Bloms och Pelanders kusar och kasar. Det ligger nära till hands att antaga, att någon bagargesäll under sina vandringar i Sverige blev bekant med dessa två former av julkusar och införde dem i åbobornas jul. Uno Harva nämner i kapitlet om årshögtiderna i Varsinais-Suomen historia, att man i en del Patisgårdar brukade baka kusar (kuusoja) åt pojkarna och kasar (kaasoja) åt flickorna till julen. Helt säkert var det genom någon åbobo som bruket kom till Patis. Från något annat håll i landsorten är dessa julbröd mig veterligen inte kända.

Låt oss höra vad Anna Petersen vidare har att berätta om julen i sitt barndomshem:

"Julen var för de flesta en härlig tid. Dagen före julaftonen blev skinkan kokad. Dagen kallades efter svensk sed 'dopparedagen', emedan man till middag spisade bröd, som man vid bordet doppade i en skål med den kraftiga soppa, hvari skinkan hade kokat. Det smakade mycket gott."

Doppning i gryta har inte hört till julsederna hos oss. Annas far var från Norrland, vilket förklarar att "dopparedagen" ingick i det Holmbergska hemmets jul.

"Om själfva julaftonen, då man fick så mycket mera mat, satt man omkring det af julljus — ofta tregrenade hemstöpta talgljus — strålande bordet. En stående julrätt var lutfisk, d.v.s. torkad stör eller långa, som längt före jul blef uppmjukad i en lut, gjord af björkaska och vatten... Lutfisken åts med potäter och en sås, gjord af smör, mjöl, mjölk och kryddad med salt och peppar. En annan rätt var risgröt och mjölk. Sedan åt man kall skinka med senap och hvetebröd och till sist tårtor, som voro bakade hemma, i form af en halfmåne och fyllda med sviskonmos. Voro tårtorna icke fyllda därmed, åt man dem med saftkräm och snömos (gräddskum)... Resten af skinkan och tårtorna samt bröd och smör blefvo på bordet under natten, antagligen en gammal sed för att lätta husmoderns arbete; man skulle ju stå upp tidigt om juldagsmorgonen för att gå till 'julättan' i kyrkan. Därförinnan tog man sig en bit mat för att styrka sig och så var man ju hungrig, när man kom hem igen".

Att lämna mat och dryck på bordet över julnatten var verkligen en gammal sed, men den hade ursprungligen en betydelse som Anna inte kände till: Under julnatten kom de döda på besök till hemmet och det var för dem maten och ett brinnande ljus lämnades på bordet. I äldre tid överlåts t.o.m. sängarna åt "dödingarna" eller "änglarna", och husfolket låg på julhalmen. Under senare tid var det endast barnen som sov på julhalmen, till minne av att Jesusbarnet låg på halm i Betlehems krubba.

Golvhalmen har hört till allmogens jul på många håll ända till slutet av senaste århundrade. Ännu kan man träffa gamla personer som vet berätta hur halmen skulle läggas. Den fick inte strös hur som helst, utan när kärven öppnades breddes

• *Luostarinkortteli oli maist. Irja Sahlbergin "erityisessä suojeluksessa" hänen viranhoitoaikanaan Turun historiallisessa museossa. Sinne ja Turun linnan huoneisiin sijoitetaan aina joulunvieton ajaksi "joulupöytiä", jotka kertovat menneiden aikojen tavoista ja elämästä.*

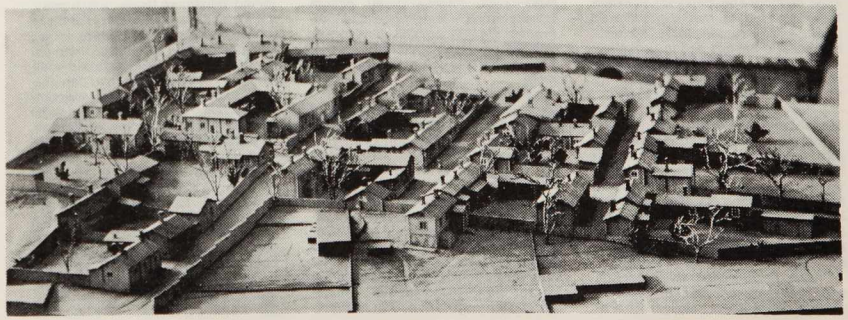

---

tuttanut senkin vuoksi, että sen kautta olen saanut monia hyviä ystäviä, joiden kanssa on yhdessä koettu monet vaiheet ja taistelut. Mutta poliittisten vastustajienkin taholla on monia, joiden kanssa vuosien aikana syntyi hyvinkin läheinen ystävyyssuhde. Heistä haluaisin mainita erikoisesti Johannes Koikkalaisen, Heikki Munterin ja Erkki Espolavainajan. Myös Paavo Aition ja Eino Lehtisen kanssa olemme ystäviä silloin tällöin käydyistä ankaristakin yhteenotoista huolimatta.

Vielä kerran. Turku on ollut ja on jatkuvasti suuri rakkauteni. Turulla on erinomaiset edellytykset kehittyä kukoistavaksi teollisuus- ja satamakaupungiksi sekä samalla perinteitä omaavaksi mainehikkaaksi yliopisto- ja kulttuurikaupungiksi. Meistä tämänpäivän turkulaisista riippuu, millainen on huomispäivän Turku, tuleeko se antamaan meille ja perillisillemme viihtyisän ja onnellisen elämän edellytykset."

ERIKOISEN iloinen hovioikeudenneuvos Santalahti on siitä, että Turku-seurasta on tullut elinvoimainen, näkyviä tuloksia saavuttanut turkulaisten yhdistys. V. 1955 Vappuneekerissä haastateltiin turkulaisia aiheesta "Jos olisin diktaattori". Santalahti sanoi vastauksessaan mm., että perustaisin täysin epäpoliittisen Turku-seuran. Runsaat kaksi vuotta myöhemmin seura perustettiinkin Santalahden, Viljo Vanteen ja Uuti Palajan suorittamien valmistelujen jälkeen. Turku-seuran toimintaa koskevassa haastattelussa Santalahti aikoinaan sanoi, että olisi ryhdyttävä keräämään paikallisia kaskuja. Tähän mennessä on ilmestynyt jo kaksi kaskukirjaa.

Kuka kukin on-teoksessa Santalahti on ilmoittanut harrastukseksen: Aboa vetus et nova (Vanha ja uusi Turku). Taitaapa sattua kuin naulan kantaan.

Turussa tapahtuu

PERINTEISTÄ Leningradin päivää vietettiin Turussa kahdeksannen kerran 8. 11. 1970. Kolme leningradilaista valtuuskuntaa vieraili Turussa. Turun kaupungin vieraana olleeseen valtuuskuntaan kuuluivat Leningradin kaupunkineuvoston puheenjohtajan sijainen Ivan Popov (valtuuskunnan johtaja), puoluekomitean tieteellisen osaston johtaja Aleksei Lukitshov ja laivarakentaja Vasili Smirnov. Kaupungin nuorisotyölautakunnan vieraina olivat Leningradin nuorisojärjestöjen komitean edustajat Valeri Sidorov ja ja Igor Logashov. Neuvostoliiton ystävyysseurojen liiton Leningradin osaston puheenjohtaja Jelena Lebedinskaja ja Leningradin alueen teiden rakennusyhtiön pääjohtaja V. Fedorovits olivat SN-Seuran Turun piirijärjestön vieraina.

Päivän juhlallisuudet aloitettiin kukkien laskulla Leninin muistomerkille. Kukkalaitteen toivat mm. Turun kaupunki ja leningradilaiset valtuuskunnat. Konserttitalossa järjestetyn "Lenin ja Leningrad"-näyttelyn avauksen suoritti kaup.johtaja Väinö J. Leino ja leningradilaisten tervehdyksen esitti puheenjohtaja Jelena Lebedinskaja.

Turun kaupungin ja SN-Seuran Turun piirijärjestön järjestämää iltajuhlaa vietettiin konserttitalossa. Juhlan avauksen suoritti piirijärjestön puheenjohtaja, prof. John Wickström ja puhujana oli pääkonsuli Aleksei Nikitin, joka puhui suomen kielellä. Esitelmän piti puheenjohtaja Ivan Popov. Turun kaupungin tervehdyksen esitti kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Heikki Munter. Turun Musiikkiopiston nuoriso-orkesteri esiintyi Juhani Nummisen johdolla. Pääosa juhlan ohjelmasta koostui neuvostoliittolaisten taiteilijain tanssi-, laulu- ja musiikkiesityksistä.

Päivän viettoon liittyi myös juhlavastaanotto Neuvostoliiton pääkonsulivirastossa Turussa.

*

TURKU-SEURA, ÅBO-SAMFUNDET r.y

Toiminnanjohtaja - Verksamhetsledare

Taina Herrala
Maakunta-arkisto - Landsarkivet
Aninkaistenk. - Aningaisg. 11
Puh. - Tel. 13 058,
kotipuh. - hemtel. 81 114

Svenskspråkig sekreterare - Ruotsinkielinen sihteeri

Carl Jacob Gardberg
Kaskisg. - Kaskenk. 2 C
Tel. - Puh. 10 852

Postisiirtotili - Postgiro
TU 32 300

DUBLINISSA pidetyssä nuorkauppakamarien 25. maailmankokouksessa Turun Nuorkauppakamari voitti arvokkaan kansainvälisen palkinnon, australialaisessa bumerangissa riippuvan gonggongin. Pääpalkinto Junior Chamber of Commerce Australia Award säilytetään kansainvälisen nuorkauppakamarin sihteeristön hallussa ja sen pienoismalli luovutetaan joka vuosi voittaneelle nuorkauppakamarille. Palkinto saavutettiin projektilla "Turku tuottaa – Turku myy – Turku palvelee", jonka nuorkauppakamari toteutti viime vuonna nuorkauppakamariviikolla.

Maailmankokoukseen osallistui yli 1.800 osanottajaa 64 maasta. Kokouksessa jaettuja 38 erilaista palkintoa tavoitteli yli 400 nuorkauppakamaria. Turkulaiset palkittiin ainoina pohjoismaalaisina. Dublinissa palkinnon ottivat vastaan suunnittelujohtaja Keijo Ketonen ja toimitusjohtaja Pekka Ström Turusta sekä Suomen nuorkauppakamarijärjestön puheenjohtaja Rolf Zachariassen Heinolasta.

*

HENRIK Gabriel Porthan-Instituutti järjesti Turun Yliopiston Fennicumin suojissa 24.–25. 10. 1970 symposion, jonka teemana oli "Traditio ja muutos kaupunkimiljöössä". Ensimmäisenä päivänä esitelmöivät prof. Göran Lindahl Tukholmasta, ylitarkastaja Harald Landberg Kööpenhaminasta ja arkkitehti Berent Moe Oslosta sekä toisena päivänä prof. Bengt Lundsten Helsingistä, dos. C. J. Gardberg Turusta ja prof. Tore Modeen Turusta. Toisen päivän esitelmien jälkeen järjestettyyn paneelikeskusteluun osallistui useita asiantuntijoita.

*

NUORISON taidetapahtuma 1970 järjestettiin Turussa 29. 10.–1. 11. 1970. Taidetapahtuman teema sisälsi taidetta, teatteria, musiikkia, elokuvia ja erilaisia näyttelyitä, mm. sarjakuvanäyttelyn. Järjestäjät totesivat teeman liian laajaksi ja eri tilaisuuksien tilat ahtaiksi. Kaikki tilaisuudet keräsivät huoneen täydeltä yleisöä ja sadat nuoret jäivät ovien ulkopuolelle. Eniten kiinnostivat propagoivan ilmaisun seminaari, Teatterikoulun Tikapuuteatterin "Mysterio buffo" ja Blues-konsertti. Esiintyjiä oli useita satoja, mm. ulkomailta. Harrastajateatterien kavalkaadissa oli mukana 16 harrastajateatteria eri puolilta maata. Tilaisuuksien yhteinen yleisömäärä oli n. 12.000.

Taidetapahtuman avauksen Turun ylioppilastalossa suoritti taidetapahtuman puheenjohtaja Olavi Konttinen ja Turun kaupungin tervehdyksen esitti kaup.johtaja Väinö J. Leino. Taidetapahtuma sai valtiolta avustusta 60.000 mk ja Turun kaupungilta 30.000 mk sekä Postipankilta 10.000 mkn lahjoituksen.

*

HUHTAMÄKI-YHTYMÄN toiseksi suurin ja vanhin tuotantolaitos suklaatehdas Hellas täytti 15. 10. 1970 60 vuotta. Tehdas perustettiin v. 1899 "Helsingfors Nya Karamellfabriks Åbo Filial"-nimisenä. Hellas-nimen tämä turkulainen tehdas sai 15. 10. 1910 tehtaliija Rudolf Gardbergin tultua makeistehtaan pääosakkaaksi. Heikki Huhtamäki osti Hellaksen 1930-luvulla ja siirsi samalla Turkuun Kokkolaan aikaisemmin perustamansa makeistehtaan. V. 1910 Hellas valmisti 60 työntekijän voimalla makeisia 160.000 kiloa ja juhlavuotenaan se valmistaa 626 työntekijän voimalla yli 10 milj. kiloa makeisia. Kokonaistuotannosta menee vientiin n. 30 pros. Tuotantolaitoksen johtajana toimii dipl.ins. Jarmo Nuotio.

*

VALTAKUNNALLISEN raittiusviikon tunnuksena tänä vuonna oli "luo raitista tapaa – ole saasteista vapaa". Viikon aikana Turussa järjestettiin viitisenkymmentä viikon teemaan liittynyttä tilaisuutta. Avajaisjuhla oli 25. 10. Konserttitalossa ja saman päivän iltana nuorison juhla Kauppatorilla. Keskikaupungin liikelaitoksille raittiuslautakunta järjesti näyteikkunakilpailun ja marraskuun 9–11 päivinä yhteistoiminnassa Turun Lääketieteenkandidaattiseuran ja A-klinikan nuorisoaseman kanssa nuorisotyöntekijöille huumausaineseminaarin, jossa luennoivat tri Stig-Eyrik Björkqvist, lääket.kand. Raija Alho ja lääket.lis. Katriina Kuusi.

*

TURUN kaupunginvaltuuston kokouksessa kuluvan vuoden elokuussa päätettiin anoa kaupungille jäsenyyttä Eurooppa 3-tie nimisessä kansainvälisessä liitossa. Duisburgissa lokakuussa pidetyssä liiton kokouksessa kaupunki hyväksyttiin jäseneksi ja samassa kokouksessa jäsenyys myönnettiin myös Siljavarustamolle. Turun kaupunkia kokouksessa edustivat kaup.johtaja Väinö J. Leino ja apul.kaup.johtaja Paavo Koponen. Lissabonista alkaen läpi Euroopan kulkevan tien jatkamista Tukholmasta Turun kautta Helsinkiin on suositellut Pohjoismaiden Neuvosto. Lopullisen ratkaisun tekee Euroopan Neuvosto.

*

TURUN kaupunginvaltuuston puheenjohtajana vuosina 1948–62 toiminut kunnallisneuvos Arvo Toivonen palasi yömyöhällä Hamburger Börsissä pidetystä juhlasta kävellen kotiinsa, silkkipytty päässään. Torin kulmalla seisoskeli ryhmä lättähattuja, jotka ryhtyivät pommittamaan silkkihattua lumipalloilla.

Arvo Toivonen seisahtui, kääntyi lättähattujen puoleen ja piti heille rauhallisesti, arvokkaasti seuraavanlaisen puheen:

– Kuulkaast pojat. Määä luulen, et te olet Raunistulast kotosi, ko te ette oikke tunne ihmistapoi. Määä nyt sanon teille kaikes ystävyyres, et älkkä tulkko tänne keskikaupunkill pahuttan jakama ennenko te ossatte kantta silkkistörmäri päässän yht luantevast ku yks entine Raunistulan poika sitä tässä juur kanta.

Minkä sanottuaan hän kääntyi ja jatkoi arvokasta vaellustaan. Lättikset jäivät katsomaan suu auki hänen menoaan.

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

TURUN kaupungin perinteisesti järjestämä itsenäisyyspäiväjuhla 6. 12. Konserttitalossa vietettiin J. K. Paasikiven syntymän 100-vuotisjuhlan merkeissä. Puhujina olivat kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja prof. Veikko Halme ja eduskunnan puhemies Rafael Paasio. Muusta ohjelmasta huolehtivat kaupunginorkesteri, Vasaramäen kansakoululaiset, Ossi Räikkä ja mieskuoro Brahe Djäknar.

halmen ut i rader, med axändan på "stomändan". Också i Åbo firades julen med halm på golvet, åtminstone hela 1600-talet igenom och säkerligen ännu längre, trots att stränga förbud utfärdades mot användningen av julhalm med tanke på eldfaran. T.o.m. kyrkgolvet bekläddes med halm, och först så sent som 1830 förbjöd Åbo domkapitel kyrkobesökarna att ta med sig halm till julottan. Julhalmen och speciellt kyrkhalmen ansågs sedan urgammal tid ha magisk kraft, den togs till vara och ströddes ut på åkern för att öka växtkraften.

I många hem, kanske mest i herrskapshemmen, smyckades golven med små granriskvistar, inte bara till jul utan till högtider över huvud. Ett par numera döda klosterbacksbor mindes hur man i deras barndom lade granris i en krans på golvet kring stugspisen och kakelugnarna till julhelgen, och så torde rummen ha pyntats även i många burgnare åbohem.

"Anna hade också ett litet julträ eller julgran, som var prydd med vaxljus och äpplen", skriver fru Petersen i sina hågkomster. "Moster köpte ljusen af vakten, eller hvad han nu var, kanske klockaren i ryska kyrkan. Det var långa rester af ljus, som de ryska kyrkobesökarena hade tändt för sina helgon, de släcktes strax, då de gingo ut från kyrkan."

Det var säkert inte så många hantverkarhem som ännu på den tiden hade julgran. Först genom folkskolornas förmedling kom julgranen småningom till landsorten, och förmodligen inte så mycket tidigare till de enklare borgarhemmen.

Av de julprydnader, som i vår tid står att köpa i hemslöjdsaffärerna, har många urgamla anor, t.ex halmkronan. När julhalmen var utbredd på stuggolvet, brukade husbonden kasta halm upp i taket, och ju mera det fastnade av den på sparrarna, desto rikligare skörd hade han att vänta för det kommande året. Det har antagits att halmkronan har sitt ursprung i den seden. Modellen till vårt välkända julkors hör hemma i Korpo, och kallades där Tomaskors. Det togs fram Tomasdagen och fästes ovanom stugdörren till tecken på att helgen hade börjat, men också till skydd mot alla onda makter som var i rörelse under årets mörkaste tid.

Julfågeln, en speciellt svensk och finländsk julprydnad, har sett olika ut i olika trakter. Den har ansetts symbolisera den helige Ande, men ibland påminner fågeln om tuppen, solens och ljusets fågel. I Historiska museet finns en av trä skuren julsol, som skall ha hängts på väggen ovanom husbondens plats vid matbordet. Den påminner om den förkristna julen, solens, det återvändande ljusets fest. Också ordet jul är äldre än kristendomen i Norden, det är en fornskandinavisk benämning på fest.

Julklapparna, som i vår tid utgör ett så viktigt inslag i julaftonen, var ännu efter 1800-talets mitt nästan okända i våra allmogehem, men stadshemmen tycks nog ha haft besök av julbocken. "Lilla Annas" julbock var som senare tiders julbockar "klädd i pels med skinnet utåt och hade för ansiktet en självgjord pappersmask... Klapparna voro inpackade i hvitt papper och lackade med rödt lack. Mottagarens namn var skrefvet på men ej, från hvem gåfvan var. Det måste man gissa".

Juldagen förlöpte, efter det man kom från den tidiga julottan, i stillhet, som en familjehögtid. Det var opassande att gå på visit den dagen, Kristi födelsedag. Så var det ännu i min barndom i Åbo. Inte ens pappersdockor fick jag klippa, det minns jag från en jul – saxen var ju ett verktyg – och inte fick vi barn väsnas. Visst var det lite prövande att hålla sig stilla – men det var helgd över juldagen, en helgd som man saknar i vår tid, då juldagen mest går i kalasandets tecken.

Också Stefanidagsmorgonen gällde det att vara tidigt uppe. På landet – och kanske också i staden – skyndade kvinnorna till fähuset, sov man för länge kunde man bli föremål för allehanda spratt. Ungdomen, mest pojkar, skrudade sig i vita skiortor med grannlåter på bröstet och "amiralshatt" av tidningspapper på huvudet och gick tidigt på morgonen från gård till gård och sjöng staffansvisan. Två genuina klosterbacksbor, bröderna Alfred och Hjalmar Kanervo, båda numera döda, har berättat om dessa "tapaninlaulajat". De kunde alla 22 stroferna i den "Tapaninveisu", som de i sin barndom var med om att sjunga, en staffansång med mycket gamla anor, förmodligen en gammal djäknesång. Efter sången vankades det traktering och innan huset lämnades sjöngs en tackvisa:

Goder afton, goder afton både
herre och fru, vi önska eder alla
en fröjdefull jul
.....
Goder natt, haven tack för den
hederliga skänken som vi har fått
o.s.v.

Stefanidagen var också hästarnas dag. Stefanus, den första martyren, hade ingenting att göra med hästarna, men han blev likväl hästarnas beskyddare. Det har antagits att han fick överta guden Frejs roll, hästen var Frejs heliga djur. Till Stefanidagens program hörde på landet kapplöpning, och så länge det fanns "istvosjikar" i Åbo var staffansåkningen vanlig här.

Knutsdagen avslutade julhelgen. Åtminstone på den finska landsorten brukade ungdomen klä ut sig och gå från hem till hem för att köra ut julen. Männen blev ofta bjudna på starkt och "knuutinpukit" blev allt ystrare ju längre det led. Stugan var efter deras besök ofta i det skick att det verkligen kändes, att julen var utkörd.

Som av det ovan sagda har framgått, ingick i det gammaldags julfirandet åtskilligt sådant som ingenting hade att göra med Kristi födelsefest, seder och föreställningar och riter som ärvts från den hedniska julen, det gångna skördeårets avslutningsfest och solens, det återvändande ljusets högtid, som firades vid tiden för vintersolståndet. Till samma tidpunkt förlades i Rom någon gång på 300-talet Frälsarens födelsefest, som för kristenheten innebar ljusets ankomst till världen.

Nummenpakkalaisia

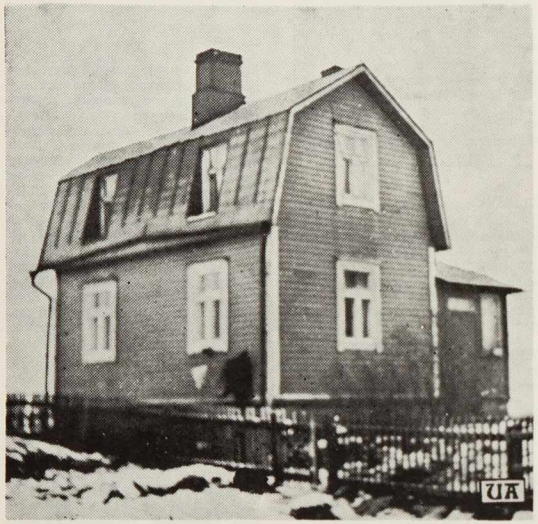

• *Nyky-Turun korkeimpiin kukkuloihin kuuluu Nummenmäen Kuuvuori, jonka korkeimmalla huipulla on tämä asuintalo.*

"JOULUMARKKINOILLE" on ilmestynyt 50 tekstisivua käsittävä pienoisteos Nummenpakkalaisia, toimittajana hum.kand. Timo Joutsamo. Kirjanen kuuluu siihen sarjaan, jossa ovat olleet tutkittavina Itäinenkatu, Kärsämäki, Portsa, Raunistula ja Vähäheikkilä sekä jo keskiajalta tunnettu Mätäjärven kortteli. Osa tutkimuksista on julkaistu lehdessämme. Tämän arvokkaan kotiseututyön tekemisen tukena on Turun Työväen Säästöpankki, joka osoitti stipendin Turun Yliopistolle tarkoitusta varten ja huolehti julkaisemisesta. Kirjasta on saatavissa pankin Nummenmäen konttorista niin pitkälle kuin painosta riittää.

TÄLLÄ kertaa on lähtökohdaksi otettu henkilösittely. 1. 1. 1939 Kaarinasta Turkuun siirretty Nummenmäen esikaupunkialue voikin nimetä useita mainehikkaita asukkaitaan. Eräät ovat kohonneet valtakunnan näkyvimmille sijoille, toiset olleet tehokkaita työntekijöitä kotipaikkakunnallaan. Kotiseudullinen historia ei voi heitä olla muistamatta, kun mennyttä aikaa valotetaan suur-Turun, t.s. Aurajoen suupuolen rantamille syntyneitten asutustaajamien osalta.

Esipuheen ja lyhyen Nummenmäki-selostuksen jälkeen teoksessa on viisitoista henkilöesittelylukua. Näin suppeaan suunnitelmaan ei ole tietenkään mahtunut kuin osa esittelykelpoisista. Valinta ei varmaan ole ollut helppoa, mutta vaihteleva on kokoelma poliitikoista tiedemiehiin ja urheilijoista teollisuuden ja liike-elämän edustajiin.

VIELÄ elossaolevista on kelpuutettu vain kaksi: v. 1918 syntynyt "Nummenmäen ministeri" Paavo Aitio, jonka eteneminen juoksupojasta ministerintuolille on merkillinen ja kiintoisa kehitystaival, ja v. 1900 syntynyt "Runoilija-professori" Lauri Viljanen, jonka elämisen ja tekemisen kaari sai jo kolmekymmentä vuotta sitten määritelmän: "Henkisen rintaman etulinjan mies". (Nimen likellä lainausmerkein varustettu ilmaisu tarkoittaa luvulle annettua otsikkoa.)

Manalle menneet ovat kirjaseen sijoitetut syntymävuotten mukaisessa järjestyksessä. Näin meneteltäessä ovat kärkeen joutuneet "Kullankaivajaveljekset" Karl Fredrik Joutsen (Johnsson), synt. 1865, ja Anton Fabian Johnsson, synt. 1868.

Heidän elämänvaiheittensa kuvaaminen onkin oiva ja jännittävä avaus nummenpakkalaisgallerialle. Jo 5- ja 2-vuotiaina veljekset jäivät isättömiksi ja kumpikin alkoi ansiotyönsä 12-vuotiaana. Vanhempi veli hankki käytännön kokemuksen konetekniikassa ensin Turussa, sitten Pietarissa ja Helsingissä, jossa suoritti 1890-luvulla teollisuuskoulun kone- ja sähköosastojen kurssit. Nuorempi hankki Turussa valajakoulutuksen ja työskenteli myös Pietarissa ja Helsingissä. V. 1896 hän lähti Ameriikkaan kullanetsintään ja vuoden päästä Kalle-veli teki samoin. Seattlessa, Wash., he tapasivat toisensa sattumalta ja tuolloin heistä tuli erottamattomat liiketoverit elämän loppuun.

Kertomus veljeksistä jatkuu uskomattomilta tuntuvilla kuvauksilla ponnistuksista Klondykessä ja lopulta onnistumisesta. V. 1905 he palasivat varakkaina miehinä Suomeen ja asettuivat Helsinkiin kiinteistöalan yrittäjiksi. Karl Joutsenen v. 1912 tekemä kulta-alueen varaus Tyynen meren rannalla Ussurin lahdella ei onnistunut, ei myöskään myöhempi kotimainen yritys yhdessä veljen kanssa. Anton kuoli v. 1942, Karl v. 1948. He tukivat omaisuudellaan monia yleishyödyllisiä tarkoituksia, mutta suurimman osan siitä sai Turun Yliopisto, jonka nykyinen kirjastorakennus ja enin osa luonnontieteiden taloa voitiin rakentaa "rahoilla, joiden pesämuna oli hankittu kultahiekkana Dominion-joen rannoilta Klondykessä".

V. 1872 syntynyt "Suomen varhaishistorian tutkija", valtionarkeologi, prof. Juhani Rinne tunnetaan Turussa ennenkaikkea tuomiokirkon entistämistöiden johtajana 1920-luvulla sekä tutkimuksistaan, jotka ovat kohdistuneet mm. Vanhaanlinnaan, Pyhään Henrikkiin ja Turun tuomiokirkkoon. Uutta lienee useimmille lukijoille tieto, että Rinne oli vuosisadan vaihteessa innokas palokuntamies, Kaarinan VPK:n päällikkökin, v. 1924 sen kunniajäsen. Hän on kirjoittanut myös Turun VPK:n 100-vuotishistorian.

"Puuseppää aina tarvitaan" on otsikkona luvulla, joka kertoo v. 1874 syntyneestä Fredrik Lamperosta. Hän omisti Huonekalu- ja Rakennustyötehtaan, jonka myyntipuolen johtajana, jopa piirtäjänä hän itse oli. Vuosimäärin Lampero kuului Kaarinan kirkkohallintokuntaan ja seurakunnan virkatalolautakuntaan.

V. 1875 syntyi Kustaa Merilä, "Suomen polkupyöräalan grand old man". Monien kokeilujen jälkeen hän perehtyi perinpohjin polkupyörien valmistukseen ja lopulta oli Nummenmäellä suuryritykseksi kasvanut Suomen Polkupyörä- ja Konetehdas hänen johdossaan. Lahjoittajana hän tuki teollisuus- ja ammatikoululaisia, sotasokeita ja -vammaisia, Turun Yliopistoa ja Turun Kauppakorkeakoulua.

Samana vuonna syntyi toinenkin "Tekniikan mies", dipl.insinööri ja prof. Paavo Pero. Hän toimi aikanaan vastuullisissa opetustehtävissä Helsingissä ja Tampereella ja oli pariin otteeseen pienteollisuuden teollisuusneuvoksena Kauppa- ja Teollisuushallituksessa. Erikoisesti hänet tunnetaan runsaasta alansa oppikirjatuotannosta. Itäharjulla on Peronkatu.

"Kunnallispoliitikko ja puoluevetäjä" Mooses Lehtinen syntyi kolme vuotta myöhemmin, v. 1878. Hänen kohdallaan on pari virhettä. L. tuli nummenpakkalaiseksi 40-, ei 19-vuotiaana ja kuului Turun kaupunginhallitukseen vv. 1940–45, pro 1941–46. Hänen kunnallisesta toiminnastaan on esittely toisaalla lehdessämme. Lehtinen oli Turun Työväen Säästöpankin perustajia ja toimi v:sta 1913 lähtien lähes 40 vuotta sen hallintoelimissä, mm. 10 v. isäntien puheenjohtajana. Isäntien kunniajäseneksi hänet nimitettiin v. 1944.

"Palokunta-aatetta ja sosiaalista työtä" on sopiva otsikko v. 1883 syntyneelle Herman Verkolle. Työväenliikkeen nimekkäänä tekijänä hänestä tuli v. 1928 Turun kaupungin huoltojohtaja, joka vaikeassa työssään menestyi hyväntahtoisena ja huumorintajuisena henkilönä. Erityiseksi kärpäseksi tuli palokuntatoimi. Hän oli monet vuodet Kaarinan VPK:n päällikkönä perustaen mm. poikakomppanian. Kutsuttiin kunniajäseneksi jo v. 1913. Rinnakkaisharrastuksena oli musiikki, mm. jäsenyys Turun kaupungin musiikkilautakunnassa.

Kunnallisneuvos Antti Raita, hänkin v. 1883 syntynyt, lausui aikanaan sanat "Yliopisto Vesilinnanmäelle". Työläisperheen lapsena hän aluksi opettautui uunintekijäksi. Sittemmin hän oli rakennusalan yrittäjä ja maanviljelys- ja karjatilojen pitäjä. Turku pysyi keskeisenä paikkana, jossa hän oli mukana monissa kunnallisissa luottamustehtävissä. Oli Turun Työväen Säästöpankin perustajia ja hallintomiehiä, Turun Kauppaopiston ja Kauppakorkeakoulun tukihenkilöitä ja erityisesti myös Turun Yliopiston, joka kutsui hänet kunniajäsenekseen hänen 70-vuotispäivänään.

Sama syntymävuosi 1883 on vielä "Olympiapyöräilijä" August Raidalla. Hän teki Suomen ennätyksiä ja voitti Suomen mestaruuksia. Ruotsissakin hän sijoittui loistavasti arvokilpailuissa. Elämänsä viime vuodet Raita asui Yhdysvalloissa, jossa kuoli pari vuotta sitten.

Luvussa "Lehtimies - taiteilija" saa v. 1884 syntynyt Weikko Puro lämpimän esittelyn. Hän suoritti taiteilijakoulunsa Victor Westerholmin johdolla. Turun Sanomain palvelukseen hän ryhtyi v. 1911 ja nimitettiin päätoimittajaksi v. 1947. Lähes puoli vuosisataa kestäneen lehtimiesuran ohessa Puro toteutti taiteilijakutsumustaan. "Hänen tuotantonsa ei muodostunut määrällisesti kovinkaan laajaksi, mutta laadultaan se kesti aina ankarammankin kritiikin." Taidealan yhdistystyö ja teatteri muistavat Puroa kunnioitettuna johtokuntalaisena, samoin Turun Sanomalehtimiesyhdistys, joka kutsui hänet kunniajäsenekseen v. 1949.

"Kansakoulunopettaja – poliitikko" Urho Kulovaara, joka oli syntynyt v. 1889, sai aikanaan kaupunkineuvoksen nimen ja arvon. Turun Snellmanin kansakoulu oli vakinaisena työpaikkana, mutta nimekkääksi K. tuli poliitikkona erilaisissa turkulaisissa luottamustehtävissä, mm. valtuustossa v:sta 1926. Tätä seurasi eräs maan pisimpiä kansanedustajakausia vv. 1930–1962. Mainittakoon erikseen hänen työnsä Turun Työväen Teatterin johtokunnassa ja Turun Työväen Säästöpankin isännistössä.

V. 1890 syntyi "Lääninherra" Erkki Härmä, muurari, joka ammattiyhdistysliikkeessä sai jo nuorena monia luottamustehtäviä, jopa 22-vuotiaana valittiin eduskuntaan. Vuoden 1918 tapausten jälkeen hän palasi ammattiyhdistysliikkeeseen ollen Suomen Muurarien Liiton sihteerinä vv. 1922–45. 1940-luvulla H. oli pariin otteeseen ministerinä ja nimitettiin Turun ja Porin läänin maaherraksi v. 1949. Toiminta Punaisen Ristin Varsinais-Suomen piirin puheenjohtajana, Turun Työväen Säästöpankin isännistössä ym. kuuluvat kuvaan. Siihen on lisättävä nuoruudenajan harrastus: urheilu, lähinnä hiihto.

Viime vuosisadan puolella syntyneitten sarjan päättää "Mestaripainija" Ilmari Rantanen, synt. 1893. Itsenäisyytemme alkuaikoina ei hän painissa löytänyt kunnon vastusta. "Hän tuskin ehti tulla matolle ja kätellä, kun jo voitti". Lähti Kanadaan 1923. Sieltä palattua ei jatkanut painintaa.

E. J. V.

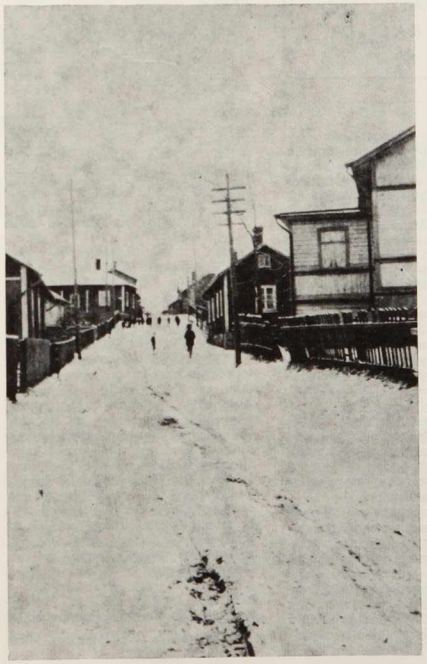

• *Keskitie — nykyinen Keskikatu — vuosisadan alkupuolella.*

PROFESSORI Yrjö Väisälä seurasi hyvin tarkkaan Uudessa Aurassa aikoinaan monet vuodet julkaistua sarjakuvaa Pikku Anni. Kerran ollessaan lähdössä ulkomaille hän saapui lehden toimitukseen ja selitti:

– Lähden tästä kuukaudeksi ulkomaille – voisiko herra toimitussihteeri ystävällisesti paljastaa minulle näin etukäteen, miten Pikku Annin tällä kerralla käy.

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

Sota-arkiston kehnous talvisodan osalta sotakirjailijain suurimpana vaikeutena

Toinen maailmansota on ollut monille kansoille ja vielä useammille yksityisille sellainen kokemus, että sen kirjallinen tilittäminen ei pääty, ennenkuin viimeisenkin siinä mukana olleen maallinen taival on päättynyt. Että näin on, se selittää sotakirjallisuuden tämänhetkisen laajuuden sekä idässä että lännessä. Muistelmateoksia, historioita ja romaaneja syntyy kaikkialla eikä suinkaan Suomi ole mikään poikkeus. Tämän syksyn kirjaluettelot jo yksin kertovat sotakirjallisuuden varsin vahvasta osuudesta kokonaisuudesta.

Kun kirjallinen aktiviteetti on Turussa yleensäkin kasvanut ilahduttavasti, niin se on ilmeisesti ollut omiaan innostamaan myös niitä, joita ovat askarruttaneet sotiemme eri rintamien tapahtumat. Tällä hetkellä Turussa toimii ainakin kaksi sotiemme muistojen tallettajaa ja niiden kertojaa. Opettaja Lauri Immonen on tällä sektorilla jo vanha tekijä. Takana on kaksi talvisotaamme käsittelevää teosta: "Kaksi tykkiä" ja "Unohdettujen rintama", jotka molemmat käsittelevät Laatokan tienoon taisteluja. Everstiluutnantti Yrjö Hakanen sai teoksensa "Sisulla" taas julkisuuteen viime kevättalvella ja se kertoo erään pataljoonan taisteluista Suomussalmella ja Kuhmossa talvisodan aikana.

Molempien kirjoittajien tietojen hankkimismenetelmät ovat olleet täysin toisistaan poikkeavat.

— Vaikka olin mukana itse tuolla Laatokan koillispuolella, niin sittenkin omat tietoni olivat varsin rajoitetut, kertoo opettaja Immonen. Molempien teosteni asiatietopohja on hankittu haastatteluilla — eversteistä sotamiehiin — ja sota-arkistossa olevien asiakirjojen tutkimisella. Menetelmä on tietysti vienyt paljon aikaa ja jo sopivien haastateltavien löytäminen ei aina ole ollut helppoa. Mutta joka tapauksessa näin on syntynyt tuo pohjamateriaali, jonka sitten olen yrittänyt pukea kirjalliseen muotoon.

— Olin tätä ensimmäistä kirjaani kirjoitettaessa täysin riippumaton asiakirjoista, toteaa puolestaan ev.-luutn. Hakanen. Kuulun niihin ihmiisiin, jotka pitävät tarkkaa päiväkirjaa tapahtumista ja tämä päiväkirja Kuhmon ja Suomussalmen ajoista on ollut kirjoittamisen pääasiallinen lähde. Oma muistikuvani on tietysti täydentänyt näitä merkintöjäni.

Kummassakaan tapauksessa ei ole kysymys mistään kuivasta sotahistoriasta, vaan kerronta — niin erilaista kuin se kummallakin tavallaan on — soljuu varsin rehevästi ja menevästi eteenpäin. Tiukasti asiatietopohjalla pysyttäytyvää asian käsittelyä on kumpikin omalla tavallaan värittänyt ja täydentänyt, joten lopputulos — samalla kun se antaa tarkan selostuksen kohteena olevista sotatapahtumista — on kuvaus talvisodasta, sen hengestä ja sen tunnelmista.

Miten kirjallinen ura tästä sitten jatkuu?

Päätoimittaja
HEIMO KALLIO:

Kummankaan vastaus tähän kysymykseen ei ollut erikoisen lupaava. "Unohdettujen rintama" on ilmestynyt jo v. 1967 eikä Lauri Immonen ole päättäväisesti tarttunut vielä mihinkään työhön. Hänelle merkityksellinen Laatokan Karjala ja talvisota ovat saaneet tilityksensä mainituissa teoksissa eikä vastaavanlaista kipinää ole löytynyt minkään muun aiheen kohdalla.

— Ehkä syynä pitkään taukoon on sekin, että sota-arkisto on talvisodan päiviltä varsin vajaa, mainitsee opettaja Immonen. Siihen yksinomaan perustuen on vaikea lähteä suunnittelemaan mitään kirjallista työtä. Yksityisten arkistojen ja haastattelujen merkitys oli näet aikaisempien teosteni kohdalla täysin ratkaiseva. Mutta toisaalta kyllä ymmärtää, että alempien portaitten sotapäiväkirjat eivät sodan päivinä tulleet hyvin kirjoitetuiksi. Miehillä oli toki muutakin tekemistä.

— Mitään omakohtaisesti kerrottavaa minullakaan ei enää ole, toteaa myös ev.luutn. Hakanen. Olisin kuitenkin valmis jatkamaan kirjallista työtäni — jos työkyky säilyy — mutta lähinnä se on kiinni aiheesta. Minulla itselläni ei ole mitään erikoista kohdetta tiedossani, mutta jos sellainen löytyy, niin olen valmis siihen heti käymään käsiksi.

Kummankaan turkulaisen sotakirjailijan aiheet eivät käsittele mitään Turkuun tai Varsinais-Suomeen liittyvää, sillä pesunkestävän turkulaisen Yrjö Hakasenkin pataljoona oli koottu muualta Suomesta. Lauri Immosen kuvauksen kohteena taas ovat Laatokan Karjalan joukot, jotka olivat pääasiassa myös sieltä päin kotoisin kuten kirjailija itsekin alunperin on, vaikka onkin asunut jo "säädetyt" vuodet Turussa. Nyt voimme vain toivoa, että seuraavat teokset — sitten kun ne tulevat — jollain tavalla koskettaisivat myös heidän nykyistä kotiseutuaan.

KESKUSSAIRAALAN poliklinikan odotushuoneessa istui rinnakkain kaksi jo ikääntynyttä miestä, istui ja yritti saada odotusaikaansa kulumaan. Ympärillä oli monenlaista hälinää ja hyörinää, jota kumppanukset seurasivat. Välillä tuli hiljaisempi hetki, ja toinen alkoi kaivata juttukaveria.

— Mistä te olette kotoisin?
— Mynämäeltä, vastasi toinen.
— Jaa. Onko pahakin vaiva?
— No, aika paha.
— Missä se vika on?
— Mahassa.
— Meinaavatko ne leikata sen?
— Sellaista on vähän puhuttu. Ja nyt sen pitäisi ratketa.

Seurasi pitkä hiljaisuus. Sitten toinen palasi jälleen asiaan:

— Haudataanko teidät Mynämäelle vai tänne Turkuun?

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

*

RÄÄTÄLIMESTARI Matti Aaltonen, kuvanveistäjäprofessori Wäinö Aaltosen isä, oli aina leikinlaskuun valmis velikulta. Kerran hän oli lähtenyt kotoisesta Hirvensalosta Elsa-tyttärensä kanssa soutuveneellä Turkuun ostoksille. Isä ja tytär soutivat Auransillan vaiheille, jonne jättivät veneensä. Isä-Aaltonen oli lähtenyt liikkeelle varta vasten ostamaan keinutuolia ja sellaisen hän myös löysi.

Kuorma-ajurin rattailla keinutuoli tuotiin laiturille ja nostettiin veneen keskelle. Isä itse istui keinutuoliin ja komensi Elsa-tytön soutamaan. Tällä tavoin lähdettiin kotimatkalle, ja ihmiset rannoilla hymyilivät. Isä antoi heidän hymyillä, keinui verkalleen tuolissaan ja virkkoi tyttärelleen:

— Tässä mää olen niinko Rettinki huvipurresas menos Marjaniämee . . .

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

Missä onkaan Pelikaanin, missä Rubiinin kortteli?

Turun-päivänä turkulaisilla oli tilaisuus jättää Kauppatorilla olleeseen purnauslaatikkoon mielipiteensä ja toivomuksensa. Toistasataa mielipidettä kertyi. Nimimerkki "Mätäjärven asukas" esitti mielipiteenään:

TURKUA väitetään Suomen vanhimmaksi kaupungiksi, vaikka jäljellä on tuskin ainoatakaan paikkaa, joka tekisi tämän uskottavaksi. Nyt kasvava sukupolvi tulee viidentoista vuoden kuluttua asumaan kaupungissa, jonka kaikki talot (linnaa ja tuomiokirkkoa lukuunottamatta) on rakennettu 1950-, 1960- ja 1970-luvuilla. Tuo sukupolvi tulee ymmärtämään miljööarvojen merkityksen ja syyttämään meitä Turun viimeisten vanhan kaupungin rippeitten tuhoamisesta. Tämän päivän lyhytnäköiset taloudelliset pyyteet tulevat näyttämään hävettäviltä heidän silmissään. Julinin, Nobelin ja Gadolinin talojen hävittäminen ovat enemmänkin esimerkkejä henkisestä kuin taloudellisesta köyhyydestä, ja tämän tuleva polvi kyllä tulee ymmärtämään.

TIETYSTI tulevien päivien turkulaisetkin voivat käydä katsomassa vanhaa kaupunkimiljöötä Tukholman vanhassa kaupungissa tai Porvoon ranta-aittojen liepeillä. Mutta se, että jossain muualla säilytetään vanhoja kaupunkirakennuksia, ei vapauta meitä velvollisuudestamme vaalia sitä kaupunkinäkymien monipuolisuutta ja vaihtelevaisuutta, jota eri aikakausilta peräisin olevien kaupunginsirpaleitten säilyttäminen tuo kaupunkikuvaan. Kaupunkien asukaitten osuus maan koko väestöstä kasvaa jatkuvasti. Kaupunkimiljöö on siis luotava viihtyisäksi, vaihtelevaksi ja virikkeitä antavaksi eikä ihmisiä kaavoittavaksi ja ahdistavaksi. Vanhojen rakennusten säilyttämisellä ja kunnostamisella sekä vanhojen kaupunkimiljöön palasten esiin kehittämisellä on tärkeä merkitys asukasystävällisen kaupungin kehittämisessä.

TUNNETTU raittiusmies Matti Helenius-Seppälä oli puhumassa Turussa:

— Jos minulla olisi valta, niin joka-ainoan viina- ja olutpullon upottaisin meren pohjaan, hän julisti.

— Hyvä, hyvä, huudahti eräs kuulijoista pystyyn hypäten.

— Teillä ystäväni, näyttää raittius olevan sydämen asia, te olette oikea raittiusmies, lausui Helenius-Seppälä syvästi liikuttuneena.

— Tiär hänt, vastasi mies, mut mää olen sukeltaja.

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

MITÄ käytännöllisiä toimenpiteitä tarvitaan? Kaikessa kaupunkisuunnittelussa ja rakentamisessa on otettava huomioon kunkin alueen rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja miljööarvojen kannalta tärkeät kohteet ja uusi rakentaminen sopeutettava näiden mukaan. Kaupungin on asukkaittensa puolesta osoitettava näissä asioissa ripeyttä eikä jäätävä odottamaan valtion toimikuntien aloitteita tai rakentajien mahdollista armeliaisuutta. Vähin vaivoin ja rahoin voitaisiin esimerkiksi poliisilaitoksen—Rettigin korttelin vanhat, vielä jäljellä olevat kujat kunnostaa, varustaa nimikilvin ja avata jalankulkijoille, kuten jo aikaisemmin on ehdotettukin. Maksaisiko paljoakaan kaupungin vanhojen osien jokaisen korttelin varustaminen nimikilvellä? Missä onkaan Pelikaanin, missä Rubiinin kortteli?

KAUPPANEUVOS Aline Grönbergin äidinkieli oli ruotsi. Suomen kieltä hän puhui melko heikosti, mutta tästä huolimatta hän halusi puhua suomea joutuessaan tekemisiin suomenkielisten kanssa.

Turun Vanu oli kerran ilmoittanut ottavansa palvelukseen myyntimiehen, ja Vanu-Mamma itse otti toimeen pyrkijät vastaan. Yksi kokelas oli juuri Vanu-Mamman huoneessa, ja toinen yritti sisään. Aline Grönberg käännytti viimeksi mainitun ovelta ja lausahti:

— Hakeks härra mun päälle vai? Kas minä ei voi otta härrä nyt, kosk minu on yks härra ennen jo. Mut härra on hyvä ja mene ylös kaffila odottama ja otta siäl kaffe ja sano et se on minun kustus.

(Teoksesta "ko Pumpula flikat jokken putos")

Sisällys — Innehåll

C. J. Gardberg: "Genius LOCI" — kaupungin sielu 1

Erkki Vuori: Kolmas valtiomahti juhlii .. 2

Taina Herrala: Eräs sananvapauden marttyyri viime vuosisadan Turussa 3

Jaakko Haavio: Joulumietteitä 4

Meta Torvalds: Halvtusenåring åboklocka ringer in Pedersöres jul .. 5

Marjatta Heiskanen: Turun kaupunginkirjastolla voimainponnistusten vuosi . 6

Kauko Linko: Jäähalli Turkuun 8

Taina Herrala: Turku-seura toimii 8

Onko kaskukirjojen nimi Turun murretta? 10

Reino Lento: Turun tuomiokirkon restaurointi 12

Lea Pyykkö: Laulu Turulle 13

C. J. Gardberg: Turkulainen 400-vuotismuisto — Eerik XIV:n vankeus Turun linnassa 14

Turun raviurheilulla on ollut jatkuva alamäki 16

Jorma Vuori: Isästä poikaan 18

Irja Sahlberg: Julhalm också i Domkyrkan — Mat åt döda i helig natt 20

Turussa tapahtuu 22

Erkki Vuori: Nummenpakkalaisia 24

Heimo Kallio: Sota-arkiston kehnous talvisodan osalta sotakirjailijain suurimpana vaikeutena .. 26

Väinö Miettinen: Merikoulu 26

"Mätäjärven asukas": Missä onkaan Pelikaanin, missä Rubiinin kortteli? .. 27

Kansikuva:

A. I. Arvidssonin muistolle Tuomiokirkkopuistossa. Patsaan tekijä Harry Kivijärvi. — Hede-Foto.

NYKYISILLE JA ENTISILLE TURKULAISILLE
MITÄ SOPIVIN

JOULULAHJA

ON UUSI KASKUKIRJA

"ko Pumpula flikat jokken putos"

KIRJAKAUPPOISSA MYÖS ENSI OSA

"Klaari o sano föriäijä"

OY A. E. ERICKSON AB

AHTAUSLIIKE

TURKU – NAANTALI – PUH. VAIHDE 303 000

- **TRUKKEJA 20 tonniin asti**
- **Liikkuvia NOSTUREITA 31 tonniin asti**

Viipurin Stevedoring Oy

AHTAUSLIIKE

Aina palveluksessanne
Auraprint

Nykyaikainen graafinen laitos Turussa.
Tietolomakkeet, offset- ja kohopainotuotteet
uudenaikaisella koneistuksella.
Aina palveluksessanne

auraprint oy

Akselintie 5 – Turku – Postilokero 131 – Puhelin vaihde 921-303 133

Toiwotamme kaikille turkulaisille Hywää Joulua

MAALAUS

Osk. Jernberg jälk.

Puh. 303 513, 356 909

vesonen

Humalistonk. 11 – Raisio

JÄRVI PESU

Eerikinkatu 29 Rauhankatu 10
Puutarhakatu 19 Hämeenkatu 8
Yliopistonkatu 11 b

TURUN Vanu

AURAKATU 5

AJOPYÖRÄ

Satakunnantie 17, Turku 9, puh. 22 675

A. A. Bergelin

VIENTILIIKE

Akselintie 11

Lundenin Liha

Turun Hospits

Yliopistonkatu 29 a - Vaihde 20 921

I lk:n HOTELLI JA RAVINTOLA

ITSEPALVELURAVINTOLA

Turun Vartiokeskus Oy

Aninkaistenkatu 12 E

Hellas-Piano Oy

Eerikinkatu 20, puh. 28 600

KULTA JA KELLOLIIKE

JORMA SUOMINEN

Kristiinankatu 11

LSO **popsi**

Liikelaitokset — tilatkaa henkilökunnallenne
Suomen Turku - Åbo vår stad

HYVIÄ KUVIA

Toivotamme
kaikille turkulaisille

VALOKUVAAMO Ahti

Hyvää Joulua

Yliopistonkatu 28 - Puh. 17 619
Yliopistonkadun ja Humalistonkadun kulma

Joululahjaksi turkulaisille

Lasse Raustela:

TURKULAISEN KÄSITYÖN JA TEOLLISUUDEN VAIHEITA

Erittäin hauskasti, loistavalla tyylillä kirjoitettua turkulaista historiaa.

Tosi hieno lahjakirja. Sid 30:–

Saatavana kirjakaupoista.

KENGÄT TALVEN JUHLIIN

Muodikas valikoimamme kenkäteollisuuden parhaimmistoa sekä ammattitaitoinen henkilökunta takaavat teille "onnistuneen kaupan"

ARVO Koski & Co

Yliopistonkatu 18 ja 27

SISÄ-, ULKO- JA RAUTARAKENNE-

MAALAUKSIA

LATTIAN-PÄÄLLYSTYKSIÄ

Maalausliike
KURTTI *jälk.*
Puhelin 13 524

TURUN SEUDUN OSUUSPANKKI

myöntää nyt KODINPERUSTAMIS-LAINAN 2000.-

Laina myönnetään kaikille niille pareille, jotka asettuvat asumaan sellaiseen kuntaan, jossa osuuspankillamme on toimipaikka (Turku, Raisio, Parainen, Kaarina ja Rusko) ja jotka esittävät kuulutus- tai vihkitodistuksen. Lainan hakuaika päättyy 1/2 vuotta avioliiton solmimisen jälkeen.

Laina-aika on enintään 4 vuotta.

Ja mikä tärkeintä

Kodinperustamislaina on erikoislaina, jonka myöntäminen ei ole riippuvainen aikaisemmasta asiakassuhteesta.

Nuoret parit!

Tervetuloa keskustelemaan mihin tahansa osuuspankkimme konttoriin. Te saatte lainan kotinne perustamiseen.

TURUN SEUDUN OSUUSPANKKI

auttaa harkittuun alkuun

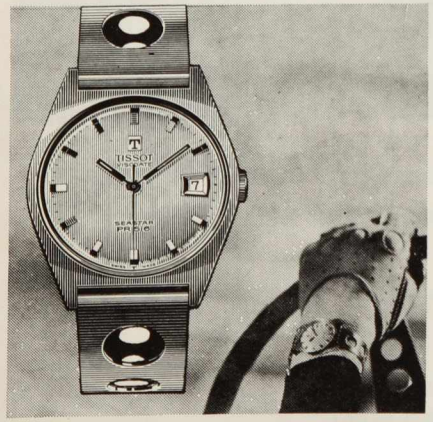

TERÄKSENLUJA miestenkello

TISSOT PR 516

Ref. 44516 PR 516, automaattinen päivyrikello, vesitiivis, kuori jaloterästä tai kultadubleeta, tyylikäs GT-tyyppinen ranneke metallia tai nahkaa, ohjehinta 219 mk.

Muut PR-mallit alkaen 149 mk.

TERVETULOA JOULUOSTOKSILLE

kellolampi

Kauppatorin varrella — Kauppiaskatu 9 A

Suomen Turun poikia, nuoren kotimaisen proosan kärkimiehiä

JARKKO LAINE

KUIN RUUMISSAATTO

Laineen kolmannen romsun, viidennen kirjan sankarit elävät Iloisessa Kommuunissa, huimien juttujen ja hellän rakkauden kuvitellussa puutarhassa, jossa anarkia kukkii iloisesti niin kuin Laineen kirjoissa aina. Mutta entistä ponnekkaammin tunkee lain ja järjestyksen yhteiskunta kiilaa kuvioihin, entistä tiuhemmin liikkuu nyt maisemissa vieraan arvomaailman agentteja, rahan ja rakkaudettomuuden nilkuiksi potkaisemia ihmisiä. 14/17:–

KOSTI SIRONEN

Barbarella

Sirosen esikoisromaani, hänen toinen kirjansa, on isottelevaa, annattelevaa, haistattelevaa mutta aina suoraa ja svengaavaa tekstiä. Se on kertomus nuoren sankarin vaelluksesta pitkin Turkua kohtaamispaikasta toiseen, naisesta toiseen, erään taiteen- ja elämäntaiteilijaporukan menoamisesta pitkin jo kohta legendaariselta tuntuvaa maisemaa. 15/19:–

OTAVA 1890

Edgren

Brahenkatu 7 - Puh. 11 110

TURKU
Linnank. 2
Pääkirjaston käsikirjasto

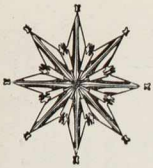

ASIANTUNTEVAA TAVARATALOPALVELUA

NELJÄ TÄPÖTÄYTTÄ KERROSTA VALITTAVANANNE

Pohjakerroksessa

Askartelu
Autotarvikkeet
Lelut
Kodinrauta
Työkalut
Urheilu
Vapaa-aika
Värit

2. kerroksessa

Caféteria
Jalkineet
Laukut
Kankaat
Miesten asuste
Miesten pukine
Mittatilaus
Naisten pukine

1. kerroksessa

Elintarvike
Kirja- ja paperi
Kemikalio
Lastenosasto
Matkatoimisto
Naisten asuste
Neuvonta
Pikakorkobaari
Säästökassa

3. kerroksessa

Kodinkoneet
Kodintekstiilit
Lasi
Posliini
Matot
Taloustavarat
Valaisimet
Radiot
Televisiot

CENTRUM-KIERROKSELLA VOITTE VALITA MILTEI KAIKKEA MITÄ TARVITSETTE

E *vapaa vaihto-ja palautusoikeus* **CENTRUM**